STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05072

FARAN A GOT OYF DER VELT!

H. Hirsh

Permanent preservation of this book was made possible
by Dr. Eugene & Vivian Levin
in memory of
Mary Levin (Nekrich)

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דת ודעת

(רעליגיאָן און וויסענשאַפט)

וויסענשאַפטליכע אַפּהאַנדלונג וועגען דער אידישער אמונה, פאַר אַלע קלאַסען אידען.

פאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט!

באַגרינדעט אויף פאַרשידענע רעליגיעזע און פילאָזאָפישע ווערק, מיט מאָדערנער באַלייכטונג.

פון ב. צ.

ארויסגעגעבען פון דער „נר תמיד" פּאַבלישינג קאָ.
ניו־יאָרק.

פאָרוואָרט:

צו בעווייזען מיט ראיות פון שכל, פאַר א גייסטיג־געזונטען נאָרמאַלען מענשען, אַז ס'איז פאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, איז אייגענטליך אזוי לעכערליך ווי צו אַרויסקומען אין גאַס, אין מיטען העלען טאָג מיט א חלב'ענער ליכטעל אין האַנד צו בעווייזען אימעצען, אַז ס'איז פאַראַן א זון אין הימעל, וועלכע בעלייכט און בעוואַרימט די גאַנצע וועלט. אָבער ס'איז א פאַקט, אַז פיעלע מענשען זענען געשלאָגען מיט אַזאַ בלינדקייט, רחמנא לצלן, אַז זיי קענען די ליכט פון דער זון ניט פערטראָגען, אונטער איהר גרויסער שיין ווערט זיי פינסטער אין די אויגען, איז אום צו צייגען די דאָזיגע בלינדע ווי די זון מיט איהרע שטראַהלען קוקען אויס, מוז מען זיי אַריינגעהמען אין א פינסטערען חדר און ביי דער שיין פון א קליינער ליכטעל אויסמאָהלען פאַר זיי אַלעס אויף'ן פאַפיר.

דער אמת איז, דאָס די גאַנצע נאַטור איז איין גרויסער, שטענדיגער לויב־געזאַנג צו גאָט און די געטליכע ליכט איז פול איבעראַל; די גאַנצע וועלט איז איין גרויסער פרק שירה און אויך דער מענש קען אַמבעסטען אויסדריקען און בעגרייפען דעם געדאַנק פון געטליכקייט דורך זינגען אָדער הערען יענעם זינגען א לויב־געזאַנג צו גאָט, ווייל דער ערהאַבענער געדאַנק וועגען געטליכקייט, איז ווי דער געפיהל פון מוזיק, וואָס אַפעלירט צום האַרצען א סך מעהר ווי צום שכל און וואָס ערשט נאָכדעם ווי מען האָט דעם מוזיקאַלישען געפיהל אין האַרצען, קען מען איהם ענטוויקלען און בעסער בעגרייפען זיין שעהנקייט דורך טרוקענע, שכל'דיגע ערקלעהרונגען.

אָט דעריבער וועט דער דורכשניטליכער לעזער קענען לערנען א סך מעהר וועגען דער איין־גאָטהייט דורך דעם איבערזעצטען לויב־געזאַנג „כתר מלכות", אין דער צווייטער העלפט פון דיעזען העפט, ווי דורך דער ערשטער העלפט, וואו דער בעגריף וועגען גאָט ווערט ערקלעהרט דורך טרוקענע בעווייזע און פילאָזאָפישע אַרגומענטען.

די מעהרסטע אָנגעגעבענע בעווייזע, זענען דאָ ניט דעם פערפאַסער'ס, נור גענומען דורך איהם פון אַלטע, וועלט־בעריהמטע פילאָזאָפישע ווערק און וועלכע ער האָט בלויז בעאַרבייט און לייכטער געמאַכט צום פערשטעהן, וועהרענד די פראַכטפולע פאָעמע „כתר מלכות", איז פון איהם איבערזעצט געוואָרען פינקט־ליך, כמעט וואָרט פאַר וואָרט, אויסער א קליין שטיקעל אין מיטען, וואו דער געטליכער משורר בעזינגט די פּלאַנעטען אָנגעבענדיג זייער הימלישע פּאָזיציע און בעדייטונג לויט דעם אַמאָליגען אַסטראָנאָמישען בעגריף, וועלכער איז איצט ניט אינטערעסאַנט, אָבער אַפילו דער אַרויסגעלאָזטער שטיקעל איז דאָ אויך איבערגעגעבען געוואָרען בקיצור, אַזוי אַז די וואונדערבאַרע געטליכע פאָעמע פון ר' שלמה ן' גבירול איז איז איהר איבערזעצונג פאָלשטענדיג און אזוי גוט ווי גאַנץ.

דער לעזער דאַרף אָבער פערשטעהן, אַז אום צו בעקומען דעם בעגריף וועגען מציאת השם פון דיעזען העפט, מוז ער עס דורכלעזען עטליכע מאָל, ווייל ס'איז א מועט המחזיק את המרובה, (א ביסעל וואָס ענטהאַלט א סך.) דאָס זעלבע איז מיט דער איבערזעצונג „כתר מלכות": דאָס איז די פּראַכטפולסטע פאָעמע וועגען דער גאָטהייט, וואָס איז ווען פערפאַסט געוואָרען אויף דער וועלט און מיט וועלכער עס האָבען זיך געקוויקט און קוויקען זיך נאָך די גרעסטע דענקער און פאָעטען פון אַלע צייטען און פעלקער, דעריבער מוז זי איבערגעלעזען ווערען עטליכע מאָל, איידער מען קען דערזעהען איהר גאַנצען פּראַכט און אָפּשאַצען דעם קאָלאָסאַל־גרויסען ווערטה פון איהר אינהאַלט.

דער „כתר מלכות" ווערט אין א סך קהלות געזאָגט אין שוהל אין דער כל־נדרי־נאַכט און צומאָרגענס יום כפור פאַר מוסף. עס איז אָבער אַזאַ פּרעכטיגע פאָעמע, וואָס צו אַריינקוקען אין איהר אַפילו יעדען טאָג אין יאָהר, איז אויך ניט איבעריג.

און אצונד, פריינד לעזער, עפען אויף דיינע אויגען, קוק אַריין אין דיעזען העפטעל און זעה אויב דו ביזט ניט געווען ביז איצט א בלינדער, און אויב יאָ, צי קענסטו ניט געפינען דאָ דיין רפואה און ווערען זעהענדיג!

דער פערפאַסער.

פֿאַראַן א גאָט אויף דער וועלט!

אָבֵן יש אלהים במקום הזה ואנכי לא ידעתי.
(בראשית ז. טז.)

דאָס צווייפֿלען אין דער עקזיסטענץ פֿון גאָט.

די פֿראַגע אויב עס איז פֿאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, דאַרף אייגענטליך בײַ אונז אידען גאָר קיין פֿראַגע ניט זיין, ווייל מיר האָבען בקבלה פֿון אונזערע אור־עלטערען, פֿון פֿאָטער צום זוהן, פֿון דור צו דור, אַז אונזער פֿאָלק האָט גע־זעהען אָפֿענע געטליכע נסים, געהערט די געטליכע שטימע אויף׳ן באַרג סני און געזעהען צעהנדליגע אַנדערע מאָל די געטליכע האַנד אַרום זיך, ווי למשל דעם מן, דעם שטיין וואָס האָט געגעבען וואַסער, די שטראָף פֿאַר קורח׳ן און אַזוי ווייטער.

א פֿאַרשטענדיגער איד קען אויך איינזעהען, אַז ס׳איז פֿאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, דורך דער וואונדערליכער עקזיסטענץ פֿון דער אידישער נאַציאָן ביז היינטיגען טאָג; מיר זענען די איינציגע נאַציאָן אין דער וועלט, וועמעס צוקונפֿט עס איז פּינקטליך פֿאָראויסגעזאָגט געוואָרען מיט יאָהר־טויזענדע צוריק דורך משה רבינו אין דער געטליכער תורה, און דאָס קען דאָך נור ערקלעהרט ווערען אַלס מעג־ליך, דורך מודה זיין, אַז ס׳איז פֿאַראַן א גאָט, פֿאַראַן א געטליכע תורה און אַז משה איז געווען א געטליכער נביא.

די ניט־אידישע וועלט איז אָבער געווען גוואַלדיג אונוויסענד אין יענע טעג פֿון דער געטליכער ענטפּלעקונג צום אידישען פֿאָלק; מען האָט דאַמאָלס געגלויבט אין כישוף און צויבער־קראַפֿט, און אויך די געטליכע נסים דורך משה׳ן זענען פֿון די אַנדערע פֿעלקער אָנגענומען געוואָרען אַלס כישוף, אָבוואָהל איצט ווייסט מען שוין, אַז כישוף איז נור א קונץ צו מאַכען אימעצען גלויבען געוויסע זאַכען וואָס ווערען באמת ניט געטהון, אָבער מען קען דערמיט ניט ברענגען צעהן מכות, אויף א לאַנד, שפּאַלטען א ים, אַז מענשען זאָלען איהם דורכגעהן, אָדער אויף אַן אַנדער אופֿן ענדערען די נאַטירליכע געזעצען. די שפּעטערע ניט־אידישע דורות האָבען שוין געלייקענט אין משה׳ס כישוף אויך און זיי האָבען בעהויפּטעט, אַז די גאַנצע געשיכטע פֿון יציאת מצרים איז א לעגענדע, אָבער פֿון דעסטוועגען האָט די דאָ־גע לעגענדע וועגען דער ענטשטעהונג פֿון דער אידישער אמונה אין אחדות הבורא, אַרויסגערופֿען אין דער וועלט א גאַנצע רייהע דיסקוסיאָנען און פֿילאָזאָפֿישע חקירות, און די „לעגענדאַרע״ תורה איז היבש הייליג בײַ דער וועלט, מיט דער צייט אָבער, ווען מאַנכע אידען האָבען אויך גענומען צווייפֿלען אין דער אמת׳דיג־קייט פֿון דער תורה און אין דער עקזיסטענץ פֿון גאָטהייט, האָבען אויך איינינע אידישע געלעהרטע גענומען פֿערשטאַרקערען די אמונה אין גאָט דורך פֿילאָזאָפֿישע אַרגומענטען און אַלערליי שכל׳דיגע בעווייזע.

דער רעזולטאַט פֿון די אַלע חקירות איז א פֿערשיעדענאַרטיגער. איינינע זע־נען געקומען צום בעשלוס, אַז די וועלט איז א קדמון, וועמעס אור־שפּרונג קיינער קען ניט וויסען, נור אַז זי האָט זיך ענטוויקעלט שטופּענווייז אין פֿערלויף פֿון אונצעהליגע מיליאָנען יאָהר; אַנדערע פֿילאָזאָפֿען ווידער. און צווישען זיי אויך די גרעסטע אידישע פֿילאָזאָפֿען, בעווייזען מיט שכל׳דיגע ראיות, אַז ס׳איז פֿאַראַן א גאָט, וועלכער איז אייביג און אַז ער האָט די וועלט בעשאַפֿען און קען זי אויך אין א מאָמענט אָפּשאַפֿען.

די לעבערליכקייט פֿון די צווייפֿלער.

לויט דער אידישער רעליגיאָן, טאָהר א פֿרומער איד גאָר ניט דיסקוטירען די דאָזיגע פֿראַגע אויב ס׳איז פֿאַ־ראַן א גאָט אויף דער וועלט. מיר דאַרפֿען דאָס גלויבען, אפילו און טראָצדעם, וואָס מען קען עס מיט פֿעסטע ראיות ניט באַווייזען, און מיר דאַרפֿען זיך אַרונטערנעהמען א ראיה פֿון זיך זעלבסט; מיר ווייסען קיינער ניט וואָס דאָס איז אַזוינס א נשמה, וואו זי ליגט אין אונז, ווי זי קוקט אויס, און דאָך ווייסען מיר אַז די נשמה עקזיסטירט אין אונז, אַז אָהן איהר קענען מיר ניט לעבען און אַז אין דעם מאָמענט ווען זי געהט אַרויס פֿון אונז, שטאַרבען מיר, אַזוי אויך עקזיסטירט די גאָטהייט אין אונז און אַרום אונז, טראָצדעם וואָס מיר קענען דאָס ניט זעהען און ניט הערען.

דאָס דאַרף אָבער ניט אויסגעטייטשט ווערן, אַז אונזער רעליגיאָן פֿערבאָט אונז חקירה, כדי מיר זאָלן פֿערבלייבען אונוויסענד און כדי מיר זאָלען איהר נאָכ־פֿאָלגען בלינד, נור זי פֿערבאָט אונז די חקירה וועגען גאָט, ווייל דאָס איז א נוצ־לאָזע, לעבערליכע בעשעפֿטיגונג און דערצו טאַקי א שעדליכע, און יעדער איינער קען לייכט איינזעהען, אַז דאָס איז ווירקליך אזוי.

מיר פֿילאָזאָפֿירען און ווילען דערטראַכטען מיט'ן שכל, אויב ס'איז יאָ פֿאַראַן א גאָט אָדער ניט, און דער דאָזיגער שכל גופא איז אונז געגעבען געוואָרען פֿון דעם זעלבען גאָט, איז דאָך ממה נפשך: אויב גאָט וואָלט וועלען, אַז מיר זאָלען איהם דערקענען און בעגרייפֿען, וואָלט ער זיך פשוט לאָזען זעהען און הערען, און אויב ווידער ער טהוט עס ניט, איז דאָך א סמן, אַז ער וויל ניט דערקענט ווערען, האָט ער דאָך מסתמא לכתחלה אזוי געשאַפֿען דעם שכל, אַז מיר זאָלען זיין בעגרעניצט און ניט אומשטאַנדע צו דערקענען אונזער בעשעפֿער.

מיר ווייסען יעדענפֿאַלס, אַז שכל איז א בעגרעניצטע זאַך, וועלכע ווערט אונז געגעבען אין א בעגרעניצטער מאָאַס, ניט ביי יעדען און ניט אין אַלע צייטען, פֿון איין גרויס, אזוי אַז וואָס א געוויסער מענש קען עררייכען מיט זיין שכל אַלס דאָס העכסטע, איז ביי א צווייטען מענשען מיט א גרעסערען שכל, א קינדער־שפּיעל, און וואָס די אַמאָליגע קליגסטע האָבען געהאַלטען פֿאַר א חכמה, איז פֿאַר די היינ־טיגע דורות די גרעסטע נאַרישקייט. טאָ ווי אזוי קען מען בויען אויף אזא שכל וואָס איז ניט פֿאַלקאָם און וואָס מאָרגען קען קומען א גרעסערער שכל און דאָס געבוייטע חרוב מאַכען?

מיר זעהען דאָך טאַקי פֿאַקטיש, אַז גאַנצע פֿילאָזאָפֿישע טהעאָריעס, וועלכע זענען פֿאַר יאָהר־הונדערטע גערעכענט געוואָרען אַלס שטאַרקע פֿעסטונגען, זענען אין שפּעטערע דורות אומגעוואָרפֿען געוואָרען ווי קאָרטען־הייזקעס, און סיי די בויער, סיי די צושטערער האָבען בענוצט דעם שכל.

דאָס איז א בעוויז אפילו פֿאַר די יעניגע וועלכע לייקענען אין גאַנצען אין גאָט, אַז אויף'ן שכל איז לעבערליך צו בויען; זאָל זיין, אַז דעם שכל האָט „א פֿריץ פֿערלאָרען" און זיי, די לייקענער אין גאָט, האָבען עס צופֿעליג געפֿונען, איז דאָך דאָס ביי זיי סתם אזא אַרטיקעל אויף וועלכען מען קען זיך ניט פֿערלאָזען, ווייל עס איז ניט פֿאַלקאָם, נור קליין, שוואַך און אָפֿט קרום; מאַנכעס מאָל קען איין מענש ניט בעגרייפֿען אפילו דאָס, וואָס א צווייטער מענש בעגרייפֿט עס יאָ, טאָ ווי קענען מיר טראַכטען וועגען בעגרייפֿען דעם בעשאַפֿער פֿון שכל, ווער אָדער וואָס ער זאָל ניט זיין, און וועלכער מוז דאָך אודאי זיין מיליאָנען מאָל גרעסער פֿון זיין שאַפֿונג?

דערפֿון איז געדרונגען, אַז ס'איז בכלל לעבערליך צו לייקענען אין זאַכען וועלכע מען קען ניט בעגרייפֿען מיט'ן שכל, ווייל ערשטענס קענען זיך געפֿינען אויף דער וועלט מענשען מיט א גרעסערען שכל, וועלכע זאָלען יאָ בעגרייפֿען די זעלבע אונבעגרייפֿליכע זאַך, און צווייטענס, אויב אַזעלכע מענשען זענען אין דעם גאַנצען דור ניטאָ, קענען זיי קומען אין די נעקסטע דורות. דאָס ניט־בעגרייפֿען איז ניט קיין בערעכטיגונג אויף לייקענען; איך קען ניט אָפּלייקענען, למשל, די איינשטיין־טהעאָריע וועגען ליכט, דערפֿאַר ווייל איך בעגרייף זי ניט, עס זענען פֿאַראַן אַנדערע מענשען, וועלכע בעגרייפֿען זי יאָ און דאָס וואָס איך פֿערזענליך קען עס ניט בעגרייפֿען, איז בלויז א ראיה אויף מיין אייגענער גייסטיגער אָרימ־קייט, אָדער עם הארצות אין דעם בעטרעפֿענד'ען ענין.

פֿילאָזאָפֿירען מיט'ן שכל וועגען דער עקזיסטענץ פֿון גאָט, איז דעריבער פֿאַר דעם געוועהנליכען מענשען סתם א נאַרישקייט און אונזערע חכמי התלמוד זענען דעריבער גערעכט געווען מיט זייער בעהויפּטונג, אַז א איד דאַרף ניט פֿילאָזאָפֿי־רען וועגען גאָט, נור גלויבען דאָס וואָס ער ווייסט וועגען דעם בקבלה און עס איז א פֿאַקט, אַז די יעניגע וועלכע פֿאַנגען אָן צו פֿילאָזאָפֿירען איידער זיי האָבען איינגעפֿלאַנצט אין הארצען די ריינע אמונה, קריכען זיי אַרונטער פֿון וועג גאָר אין גאַנצען, וועהרענד דער אמת'ער בעל־אמונה, ווערט נאָך מעהר איבערציינגט אין זיין גלויבען דורך דעם פֿילאָזאָפֿירען וועגען דעם, ווי דאָס וועט דאָ באַלד ער־קלעהרט ווערען.

גלויבען און וויסען געהען צוזאמען ביידע.

פיעלע מאכען א טעות אין דער בעדייטונג פון די צוויי ווערטער „גלויבען" און „וויסען", דענקענדיג אז דאס זענען צוויי בעזונדערע, גאנץ פערשיעדענע זאכען, זיי זאגען אז אויב איינער ווייסט עפעס, איז שוין ניט שייך צו זאגען, אז ער גלויבט עס און ווען איינער גלויבט אין עפעס, איז דאס א סמן, אז וויסען ווייסט ער דאס ניט, דער אמת איז אבער, אז גלויבען און וויסען געהען האנד אין האנד; ווען דער מענש גלויבט, ווייסט ער און ווען ער ווייסט, גלויבט ער און גלויבען אהן וויסען אדער וויסען אהן גלויבען קען גאר ניט געמאהלט זיין. צי דען וועט אימעצער גלויבען איינעם זיין געלד איידער ער ווייסט איהם אלס עהרליכען מענשען וועמען ס'איז מעגליך צו גלויבען? אדער צי דען וועט איינער האבען אמונה אין א דאקטאר צו לאזען זיך מאכען אן אפעראציע, איידער ער ווייסט איהם אלס ספעציאליסט אין דעם דאקטאר־פאך? דער יעניגער וועלכער גלויבט אזעלכע זאכען ניט וויסענדיג, איז ניט קיין גלויביגער, נור פשוט א נאר; אזא גלויבען האבען עמי הארצים, ווייבער און קינדער אין איבערנאטירליכע באבע מעשיות און דאס רופט זיך ניט גלויבען, נור אבערגלויבען, טפשות; אזעלכע נאראנים גלויבען אין אלעם „פתי יאמין לכל דבר", און ווער עס גלויבט אין אלעם, גלויבט אין גארנישט, ווייל ער בייט זיין גלויבען לויט די אומשטענדען און לויט יעדער קליינער ענדערונג וואס ער ענטדעקט, אבער גלויבען פעסט אין עפעס, מוז מען וויסען אין וואס און וועמען מען גלויבט, ווייל ריכטיגע אמונה קען ניט זיין אהן וויסען, און אז איינער ווייסט ניט אויב יענער איז א דאקטאר אדער ניט, קען ער אין איהם קיין אמונה ניט האבען אלס אין אזעלכען.

דאס זעלבע קען אויך ניט זיין קיין וויסען אהן אמונה, אויב איך גלויב ניט, אז צוויי מאל צוויי איז פיער, ווייס איך דאס ניט און אויב איך ווייס עס זיכער, גלויב איך אויך דערינען. ווען איך ווייס, אז דער בעל חוב האט מיר בעצאהלט און דער דאקטאר האט מיך אויסגעהיילט, גלויב איך אין זיי און וועל מיך ווייטער אנטרויען אין זייערע הענט.

און ווען עס קומט צו בעגרייפען די געטליכקייט, מוזען אודאי און אודאי אמונה און וויסען געהן צוזאמען, ווייל גלויבען אליין, אדער וויסען אליין, קען דא ניט געמאהלט זיין, אבער ביידע צוזאמען יא; דער מענש מוז קודם כל וויסען און בעגרייפען, אז דאס איז איבער זיין שכל צו בעגרייפען די געטליכקייט גאר אין גאנצען, און אט דאס גופא מיינט „אמונה", ווען איינער האט שוין זוכה געווען צו בעגרייפען, אז די געטליכקייט איז אונבעגרייפליך, איז ער שוין א גלויביגער און דאן מוז ער זוכען צו פערגרעסערען זיין וויסען אין דעם אזוי ווייט ווי ער קען, אזוי אז וואס מעהרער ער וועט וויסען, דאס ער ווייסט ניט, אלץ גרעסער וועט זיין די אמונה ביי איהם און פערקעהרט, דער וויסען וועט שטארקען די אמונה און די אמונה וועט שטארקען דעם וויסען, ביז ער וועט דערגעהען צו דער העכסטער שטופע פון וויסען, אז ער ווייסט גארנישט, און דאס איז די העכסטע אמונה; דער מענש וועלכער ווייסט שוין אז ער קען ניט, און ווארום ער קען ניט בעגרייפען די גאטהייט, איז דער אמת'ער מאמין און ער מוז דאס שוין זיין, און אזוי געהען די ביידע, אמונה און וויסען, צוזאמען, אמונה איז דער אנפאנג און אמונה איז דער ענדע־צוועק און וויסען איז דער מיטען, וועלכער פעראייניגט דעם אנפאנג מיט'ן ענדע־צוועק.

אין אנדערע ווערטער: אמונה איז די זריעה און וויסען איז דער שניט און וואס א גרעסערער שניט, אלץ א גרעסערע נייע זריעה נאך דעם און ווידער א גרויסער שניט פון דער נייער זריעה, און די ביידע יאגען־נאך איינס דאס צווייטע, ווי ביי א פארמער, זריעה און שניט, זריעה און שניט.

דער יעניגער וועמען עס פעהלט די זריעה גאר אין גאנצען, ווער עס טרעט־צו צו דער אידישער תורה גאר אהן אמונה, זעהט ער אין איהר נאר פינסטערניש און נארישקייט; ער געפינט אין איהר אונפערשטענדליכע זאכען און ווייל ער דענקט, אז דאס קומט דערפון וואס זי איז פעהלערהאפט, לייקענט ער אין איהר גרויסקייט און ער זוכט גארניט צו פערטיעפען זיך אין איהר וויסענשאפטליך, טא ווי אזוי קען ער געפינען דעם וויסען ניט־זוכענדיג איהם? דאגעגען דער מאמין, ווייסט ער קודם, אז אין דער תורה זענען ניטא קיין פעהלערען, נור אויב עטוואס איז אונפערשטענדליך, איז ער מבטל זיין אייגענעם שכל און זעהט דעם

פעהלער אין זיך זעלבסט, ער אנערקענט, אז דאס וואס ער פערשטעהט ניט, שטעהט מסתמא העכער פון זיין שכל, דעריבער נעהמט ער זוכען, פארשען און לערנען ווייטער, טיעפער, ביז ער געפינט דעם ויסען און ווייסט שוין דאס וואס ער האט פריהער ניט געוואוסט, ער האט אלזא פערזייהט אמונה און געשניטען ויסען, ווייל אז מען זוכט געפינט מען, און געפינענדיג נאך דער אמונה דעם ויסען, ווערט זיין אמונה נאך שטארקער און דיביידע האלטען זיך צוזאמען ווי דער פלאם מיט דער ברענענדער האלעוועשקע.

ווי אזוי די פילאזאפי בעשטעטיגט די גאטהייט.

די אידישע געלעהרטע, וועלכע האבען צוערשט גענומען זוכען פילאזאפישע בעווייזע אויף דער עקזיסטענץ פון דער איין־גאטהייט, האבען זיי דאס ניט געטהון אום צו ווערען אליין גלויביג, ווייל זיי האבען סיי ווי סיי געהאט אין זיך פריהער פאלשטענדיגע אמונה, דורך דעם ויסען וואס זיי האבען געשעפט פון דער אידישער תורה און וועלכע האט אן און פיר זיך די גרעסטע בעווייזע אויף דער עקזיסטענץ פון גאט, אבער אום צו פערשטעהן אונזער תורה, מוז מען זי צוערשט פיעל שטודירען, און אויף דעם אופן ווי מיר האבען פריהער געזאגט, נעמליך: צוטרעטענדיג צו איהר מיט אמונה און זוכענדיג דעם ויסען, נור אזוי ווי אונזערע געלעהרטע זענען אפט געצוואונגען געוועזען צו דיסקוטירען מיט ניט־אידען אדער מיט אידישע לייקענער אין דער תורה, האבען זיי זיך געפונען געצוואונגען צו זוכען איינפאכע שכל־ארגומענטען מיט וועלכע צו בעשטעטיגען די עקזיסטענץ פון א גאט און דאס ערשטע וואס זיי האבען דאביי געמוזט טהון, איז געוועזען צו בעווייזען על פי שכל, אז די וועלט איז ניט קיין קדמון וואס האט זיך אליין בעשאפען אמאל, נור אז זי איז בעשאפען געווארען דורך א געטליכער קראפט.

און די בעווייזע דערויף, ווי מיר געפינען זיי אין אונזערע חקירה־ספרים, זענען באמת שטארקע און זענען אנגענומען געווארען אויך ביי עטליכע פון די גרעסטע ניט־אידישע פילאזאפען, אבער אום צו ענטוויקלען דא יעדען בעוויז פון אנפאנג ביז ענדע וואלט זיך פאדערען צו פערפאסען א נייעם גרויסען בוך און צו מיעד מאכען דעם לעזער מיט טרוקענע גאנץ־הארטע לעזע שטאף און וואס ניט יעדער איינער איז דאס גאר מסוגל צו פערדייען, וועלען מיר דעריבער געבען אין קורצען די עטליכע כללים, וועלכע זענען אויסגעפונען און בעשטעטיגט געווארען פון דער גאנצער וויסענשאפטס־וועלט, און לויט וועלכע כללים עס ווערט דאן בעוויזען, אז ס'איז פאראן א גאט אויף דער וועלט.

די כללים זענען ווי פאלגט:

1) יעדע זאך אויף דער וועלט, וואס איז צוזאמענגעשטעלט פון עטליכע זאכען, איז א בענייעטע, ס'הייסט, אז פריהער איז זי ניט געוועזען און נאכהער איז זי געווארען.

2) קיין שום זאך אין דער וועלט, קען זיך אליין ניט בעשאפען, ווייל ענטוועדער עס מוז זיך בעשאפען איידער עס איז דא, אדער נאכדעם ווי עס איז שוין דא און ביידע זאכען זענען אונמעגליך, איידער די זאך איז דא, איז דאך עס גארנישט און גארנישט קען קיין שום זאך ניט בעשאפען, און נאכדעם ווי עס איז שוין דא, דארף עס דאך זיך שוין ניט בעשאפען, ווייל עס איז דאך שוין דא.

3) צו יעדען אנפאנג איז דא א סוף און דארטען וואו עס איז פאראן א סוף, איז געוועזען אן אנפאנג, און אויב א זאך האט געהאט אן אנפאנג, איז א סמן אז זי איז בעשאפען געווארען דורך א צווייטען, וועלכער האט עקזיסטירט פריהער פון איהר.

4) יעדע זאך פון וועלכער מען קען ארויסנעהמען א טהייל פון איהר, א בעגרעניצטען חלק איהרען, וועלכער האט אן אנפאנג מיט א סוף, איז א סמן, אז די גאנצע זאך האט אויך אן אנפאנג מיט א סוף, בלויז פון א זאך וואס איז אייביג אהן אן אנפאנג און אהן א סוף, קען מען קיין בעזונדער טהייל ניט ארונטערנעהמען, ווייל עס איז ניט שייך צו זאגען אז עס קען זיין א גרעסערע אייביגקייט און א קלענערע אייביגקייט; אט ווי נור מיר זאלען אפשפאלטען פון דער אייביגקייט א שטיקל בעזונדער אייביגקייט, האט דאך שוין דער שטיקעל אן אנפאנג און ער איז שוין ניט קיין אייביגקייט, מוז מען זאגען, אז די אייביגקייט איז איינס און קיינמאל ניט צוטהיילבאר.

דיעזע פיער כללים זענען אבסאלוט אויסגעהאלטען און ווערען בעשטעטיגט פון דער גאנצער וויסענשאפטס־וועלט און דורך זיי מוז מען קומען צום בעשלוס, אז אונזער וועלט, ווי מיר זעהען זי, האט ניט די סמנים פון אייביגקייט אין זיך און עס איז געוויס פאראן אן אנדער אייביגקייט וואס האט יא די נויטיגע סמנים און וועלכע האט אונזער וועלט בעשאפען, ווייל יענע אייביגקייט איז נאטירליך געווען אין עקזיסטענץ פריהער פון אונזער וועלט.

אצונד וועלען מיר דאס קלאהר מאכען.

קודם וויסען מיר, אז אונזער וועלט איז א צוזאמענגעשטעלטע פון פיעלע זאכען, הייסט עס, אז לויט'ן כלל איינס, איז זי א בענייעטע, פריהער איז זי ניט געווען און נאכהער איז זי געווארען.

פון אונזער וועלט קען מען אפטהיילען א בעגרעניצטען חלק, וועלכער האט אן אנפאנג מיט א סוף; מען קען למשל נעהמען איין מענשען אדער א גאנצען דור און אפטהיילען עס (אין געדאנק) פון דער גאנצער מענשהייט און זעהען דעם אנפאנג און דעם סוף פון דעם אפגעטהיילטען מענשען אדער פון דעם דור, און מיר קענען זיך אפילו פארשטעלען, אז די מענשהייט האט געקענט זיין מענשהייט אין גאנצען אהן דעם אפגעטהיילטען חלק איהרען און דאס איז נור מעגליך, לויט דעם כלל פיער, ווייל די גאנצע מענשהייט איז א בעגרעניצטע און פון א בעגרעניצטער זאך קען מען ארויסנעהמען א שטיקעל אין מיטען און צוזאמענרוקעןביידע זייטען מאכענדיג דערפון ווידער א גאנצע זאך נור א קלענערע, אבער פון אן אייביגקייט, אהן אן אנפאנג און אהן א סוף, איז דאך ניט שייך ארויסצונעהמען א שטיקעל אין מיטען, ווייל אייביגקייט האט ניט קיין גרעסערס און קלענערס, עס איז אונענדליך איינס.

און ווי באלד, אז מיר זעהען, דאס געוויסע טהיילען פון אונזער וועלט האבען אן אנפאנג און א סוף, מיינט דאך דאס, אז אונזער גאנצע וועלט האט אן אנפאנג מיט א סוף, און א זאך וואס האט אן אנפאנג האט דאך לויט כלל צוויי זיך אליין ניט געקענט בעשאפען, מוז מען דעריבער זאגען, אז זי איז בעשאפען געווארען פון א צווייטען, וועלכער איז געווען פריהער און וועלכער איז אן אייביגקייט, אונענדליך, טהיילט זיך ניט, אהן אן אנפאנג, אהן א סוף און איינס.

און דאס איז וואס מיר רופען „גאט".

דער חילוק צווישען די וואס זאגען, אז די וועלט איז א קדמון, (ס'הייסט אן אלטע שוין־לאנג־עקזיסטירענדע זאך, זייט מיליאנען יאהרען און וועלכע האלט זיך כסדר אין ווייטערען ענטוויקלען.) און צווישען די יעניגע וואס זאגען, אז ס'איז פאראן א גאט וועלכער האט די וועלט בעשאפען, בעשטעהט אין דעם, וואס די קדמונ'יסטען לאזען איבער די וועלט־בעשאפונג מיט א פראגע־צייכען, וועהרענד די גלויביגע אין גאט, גיבען אויף דעם א קלאהרען ענטפער; ווען מען פרעגט א קדמונ'יסט ווער עס האט איהם בעשאפען, ענטפערט ער: „די וועלט־נאטור האט מיך בעשאפען!" פרעגט מען איהם נאכהער: „און ווער האט די וועלט־נאטור בעשאפען?" האט ער אייך דערויף קיין ענטפער, ווייל ער קען ניט זאגען, אז די וועלט איז אן אייביגקייט וואס ציהט זיך פון אהן אן אנפאנג ביז אהן א סוף, ווי מיר האבען דאס בעוויזען פריהער און די קדמון־פילאזאפען זאגען דאס טאקי ניט, נור ביי דער פראגע „ווער האט די וועלט בעשאפען?" בלייבען זיי שטעהן, זאגענדיג, אז דאס ארט זיי שוין ניט, וועהרענד דער גלויביגער אין גאט וויל דא ניט בלייבען שטעהן נור ער געהט ווייטער און ענטוויקעלט דעם פילאזאפישען געדאנק טיעפער, ארויסברענגענדיג, אז דער וואס האט די וועלט בעשאפען, האט ניט געקענט זיין קיין אנדערער ווי נור מיט די אויבענדערמאהנטע סמנים — אן אייביגער, אהן אן אנפאנג און אהן א סוף, וועלכער טהיילט זיך ניט, נור איז אבסאלוט איינער און וועלכען מיר רופען „גאט", און ערשט אט דא, ביי דער פראגע, „וואס אזוינס איז גאט און ווי קען אזא גאט געמאהלט זיין?" בלייבט דער גלויביגער שטעהן און ענטפערט דעם תירוץ, אז ווייטער איז דער מענשליכער שכל ניט אומשטאנד צו געהן, ווייל ער האט ניט די כלים צו שטייגען העכער.

איינפאכערע סמנים אויף מציאת השם.

ביז איצט האבען מיר דא געבראכט די פאאר טיעף־פילאזאפישע בעווייזע וועגען דער עקזיסטענץ פון א גאט, וועלכער האט די וועלט בעשאפען, אבער מען קען זיך

אויך אַרונטערלאָזן אַביסעל נידעריגער און אויך איינזעהען דאָס זעלבע, ווי איוב האָט געזאָגט: „ומבשרי אחזה אלוה“, פון מיין אייגענעם קערפּער זעה איך די געטליכקייט.

דער אמת איז, דאָס יעדער מענש פיהלט אין זיך זעלבסט די געטליכקייט. ער פיהלט אינסטינקטיוו א מורא פאַר גאָט און זעהר אָפט פיהלט ער א נויטווענדיגקייט צו אויסגיסען זיין האַרץ פאַר גאָט, נור עס איז די תאוה, די לוסט צו לעבען און געניסען, וועלכע רייסט איהם אָפּ פון גאָט און מאַכט איהם פאַר א כופר, והראיה, טויזענדע כופרים ווערען טאַקי בעלי תשובה און פרומע רעליגיעזע מענשען, נאָכדעם ווי די תאוה פערלאָזט זיי אין צייט פון קראַנקהייט אָדער אַלטקייט; דאָס האַרץ ווערט דאַן ביי זיי ניט מעהר אונטערדריקט פון דער תאוה און עס האָט א געלעגענהייט צו אַריינשושקען זיי אין אויער, אַז ניט די נאַרישקייטען זענען דער צוועק פון לעבען, נור עטוואָס אַנדערש.

דער פאַקט וואָס מענשען בכלל זענען רעליגיעז־געגויגטע ברואים און וואָס אימער האָבען זיי געהאַט און האָבען עפּעס א גאָטעס־דיענסט, מעג עס אַפילו זיין א געצענדיענסט, איז א נאַטירליכער בעוויז, דאָס טיעף אין אונז געפינט זיך ערגעץ א געטליכער פונק, וועלכער שטרעבט צו זיין קוואַל, צו דער גאָטהייט, נור אָפט ווערט דער דאָזיגער פונק דערשטיקט פון אַנדערע לעבענס־אינטערעסען, און ס׳איז אונזער פליכט צו ענטוויקלען דעם דאָזיגען פונק און צו זעהען וואָס אונטער איהם געפינט זיך, דאָס וואָס די רעליגיאָן טהוט טאַקי באמת און וואָס דורכדעם איז אויסגעפונען געוואָרען, אַז ס׳איז פאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, פּונקט ווי מענשען האָבען ביסלעכווייז אויסגעפונען דורך די ערשטע עלעקטרישע פונקען, אַז ס׳איז פאַראַן א גרויסע עלעקטרישע קראַפט אויף דער וועלט דורך וועלכער מען קען לייכטען, וואַרימען און שלעפּען משא. דער פונק האָט אַלזאָ געצייגט, אַז ס׳איז ערגעץ פאַראַן א פלאַם, ווען עס זאָל קיין פלאַם ניט זיין, וואָלטען קיין פונקען ניט זיין און ווען די מענשהייט זאָל די פונקען ניט שטודירען און ניט פאָרשען, וואָלטען זיי דעם פלאַם ניט אויסגעפינען כאָטש איצט ווייסען מיר שוין אַלע, אַז דער עלעקטרישער פלאַם איז דאָ.

דאָס זעלבע איז מיט דעם געטליכען פונק אין אונז. די יעניגע מענשען וועלכע זענען פערקאָכט אין הבלי עולם הזה, אין עסען, טרינקען און געניסען אַלערליי תענוגים, קענען נאַטירליך ניט ענטדעקען דעם גרויסען געטליכען פלאַם, ווייל דעם פונק עס וואַלגערט זיך ביי זיי אין האַרצען, אָבער די יעניגע וועלכע גיבען זיך אָפּ מיט שטודירען דעם אייגענעם געטליכען פונק, ענטדעקען זיי טאַקי מיט דער צייט, אַז ס׳איז אויך פאַראַן א געטליכער פלאַם, וועלכער בעלייכט, וואַרימט, שלעפּט די גאַנצע וועלט אויף זיך און איז דער אמת׳ער בעהערשער פון אַלעם אויף דער וועלט, נור דער מאַן, וועלכער האָט אויסגעפונען דעם עלעקטרישען פלאַם, האָט עס געקענט אַלעמען צייגען און תיכף קריגען אָרדערס אויף זיינע עלעקטרישע לעמפּלאַך, ווערענד דעם געטליכען פלאַם קען מען יענעם ניט צייגען, מען קען נור דערצעהלען, אַז ס׳איז פאַראַן אַזאַ פלאַם, נור אַז יעדער איינער מוז איהם אַליין ענטדעקען דורך אָנשטרענגען זיך און דורך לעבען אויף א געוויסען בעשרענקטען אופן, ווילען דאָס דעריבער די מעהרסטע ניט טהון, די תאוה צום לעבען דערלאָזט זיי ניט דערצו, און בכדי צו בערוהיגען זיך זעלבסט, לייקענען זיי אין דער גאַנצער זאַך און פערענטפערען אַלע ספיקות און קשיות מיט דעם וואָרט „נאַטור“, אָפּנאַרענדיג דאָביי זיך זעלבסט און אַנדערע.

וואָס איז באמת נאַטור?

די מעהרסטע מענשען, וועלכע בענוצען זיך אָפט מיט דעם וואָרט „נאַטור“, מיינען זיי דערמיט געוועהנליך צו אויסדריקען דעם געדאַנק, אַז די וועלט איז הפקר, זי האָט ניט קיין בעל הבית אויף זיך, נור אַז די גרויסע זאַכען, ווי זונען־שיין, זומער און ווינטער, גערעטעניש, וועטערען און אַזוי ווייטער, זענען אַליין די נאַטור און האַלטען זיך אויף זייער אייגענער קראַפט, ווערענד די קליינע זאַכען און די מענשליכע אינטערעסען, לויפען ווילקירליך וואוהין דער ווינד טראָגט און זיי זענען צו קיינעם ניט פעראַנטוואָרטליך. אויסער צו זיך אַליין און צו די צופעליגע אומשטענדען. ביי אַזעלכע לייטע פערבייט די נאַטור דעם בעגריף פון גאָט און אַנשטאָט צו זאָגען אמאָל, „אַזוי וויל גאָט און מען קען איהם קיין קשיות ניט פרע־

נען'', וועלען זיי זאָגען אַז דאָס איז אַ נאַטור־געזעץ, אָדער ,,אַזוי וויל די נאַטור!''
די דאָזיגע מענשען מאַכען אָבער אַ טעות, בעגרייפען פאַלש דער נאַטור'ס קראַפט; זיי מיינען, אַז די נאַטור איז אַ צופעליגע זיך־זעלבסט־רעגירענדע קראַפט, בשעת זי איז דאָס ניט, נור זי איז דער פּועל יוצא פון איהר בעשעפער'ס קראַפט און דעריבער איז אין איהר אַלעס אָהן אויסנאַהמע דירעקט אונטער דעם בעשעפערס אויפזיכט און איינפלוס.
דאָס וואָרט ,,נאַטור'', איז טאַקי אין אָנפאַנג בעשאַפען געוואָרען צו בעצייכנען דערמיט דעם כאַראַקטער און די אויפפיהרונג פון יעדער עקזיסטירענדער זאַך; ווען מען האָט געזאָגט, אַז די זון האָט די נאַטור צו שיינען און וואַרימען, אָדער אַז דער לייב האָט די נאַטור צו פאַרצוקען לעבעדיגע בריאים, האָט מען ניט געמיינט צו זאָגען, אַז די נאַטור האָט אַזוי בעשאַפען די זון און דעם לייב, נור מען האָט געמיינט צו זאָגען, אַז דער יעניגער ווער עס האָט בעשאַפען די זון און דעם לייב, האָט זיי אַריינגעגעבען אַזאַ קראַפט צו שיינען און וואַרימען און צו פאַרצוקען, מיט דעם וואָרט ,,נאַטור'' פלעגט מען אַלזאָ בעצייכנען דעם פּועל יוצא פון דעם בעשעפערס צוועק אין יעדער זאַך, אַצונד אָבער מאַכט מען דעם טעות צו בעצייכענען מיט דעם זעלבען וואָרט דעם בעשעפער גופא און דאָס איז אַלזאָ פאַלש סיי פילאָזאָפיש און סיי פילאָלאָגיש.
ווען די וועלט, אָדער ווי מען רופט זי פאַלש, ,,די נאַטור'', זאָל זיין אַ צופעליגע זאַך וואָס איז בעשאַפען געוואָרען אַליין פון זיך, וואָלט זי ניט האָבען אין זיך די אייגענשאַפטען פון שכל און אָרדנונג, פונקט ווי למשל, ווען איינער זאָל אויסגיסען אַ טינטער טינט, וואָלט דערפון ניט קענען ווערען אַ פּאַרטיג־געשריבענער בריעף, אָדער אַ ליעד, נור סתם אַ פלעק; מען מוז דעריבער זאָגען, אַז די וועלט איז די שאַפונג פון אַ גרויסען בעל שכל, וועלכער האָט יעדע זאַך אין דער וועלט בעשאַפען מיט אַ צוועק, ווי מיר זעהען אויך, אַז יעדער גליעד אין אונזער קערפּער איז בעשאַפען געוואָרען ניט צופעליג, נור אויסגערעכענט צו ערפילען אַ געוויסע פליכט, און אַזוי אויך די גליעדער פון דער קלענסטער מילב, הײנט מה־דאָך, אַז דער שעפער פון דער וועלט האָט בעזאָרגט אפילו די קלענסטע בעשעפעניש מיט די נויטיגע גליעדער פאַר איהר עקזיסטענץ און טהעטיגקייט אין לעבען, טאָ ווי קען עס מעגליך זיין, אַז ער זאָל געווען איבערלאָזען די מענשליכע אינטערעסען און די מענשליכע טהעטיגקייט צום בלינדען שיקזאַל פון די אומשטענדען?
צו זאָגען, אַז אַלעס וואָס פּאַסירט אויף דער וועלט איז צופעליג און ניט אונטער אַ שטרענגער קאָנטראָל, איז דעריבער אַזוי לעכערליך און נאַריש, ווי למשל צו זאָגען, אַז דאָס וואָס די מענשליכע גליעדער טהוען אימער, איז צופעליג און אָהן דער קאָנטראָל פון דעם מאַרך אין'ם מענשען; עס קען מעגליך זיין, אַז די'ער פערד, וועלכער איז געוואָהנט צו קריגען פון'ם בעל הבית דריי מאָל אַ טאָג עסען, און צו ווערען איינגעשפּאַנט, אויסגעשפּאַנט און אַמאָל געשמיסען, מיינט אויך, אַז דאָס איז אַזאַ נאַטור־זאַך ביי די מענשליכע הענט צו דערלאַנגען האָבער און שמיץ, ווי די זון גיט אַמאָל וואַרימקייט און אַמאָל קעלט, און ווען אימיצער זאָל נעהמען פילאָזאָפירען, אַז הינטער דער אויפפיהרונג פון די מענשליכע גליעדער, איז פאַראַן אַ גייסט, וועלכער קאָנטראָלירט זייער אויפפיהרונג און וועלכער טהוט עס מיט אַ געוויסען צוועק, וואָלטען אפשר די פערד איהם אויסלאַכען, בעווייזענדיג מיט ראיות, אַז קיינער האָט קיינמאָל דעם מענשליכען גייסט ניט בעגעגענט און קיינמאָל איז דער גייסט ניט געריטען אויף אירגענד וועלכען פערד, אָדער געשמיסען אימעצען. האַלטענדיג אַ בייטש אין די גייסטיגע הענט.
אַ מענש דאַרף אָבער קיין פערד ניט זיין און ער מוז בעגרייפען, אַז מיר אַלע זענען דאָ ניט צופעליג און ניט פריי צו טהון ווי עס געפעלט אונז, ווייל ניט מיר קענען זיך אַליין בעשאַפען און ניט מיר קענען זיך דאָ האַלטען אויף דער וועלט אַן איבעריגע שטונדע נאָכדעם ווי דער בעשעפער בעשליסט צו אוועקנעהמען אונז, און בשעת מיר לעבען, זענען מיר אויך גאַר קנאַפּע בעלי בתים אויף זיך און מיר זענען געצוואונגען אימער צו טהון זאַכען געגען אונזער ווילען, איז דאָס אַ סמן, אַז ס'איז ערגעץ פאַראַן אַ געהיימע האַנד וועלכע אַרודעוועט מיט די נאַטירליכע אומשטענדען און אויך מיט אונזער אייגענעם לעבען און טהעטיגקייט, און די נאַטור מיט איהרע אַלע ערשיינונגען, זענען בלויז די בלינדע גליעדער פון דער גאָט־

הייט, וועלכע טהוען וואָס דער געטליכער ווילען הייסט זיי און בעפעלט זיי.

דער פויערישער שכל געהט ניט ווייט.

די יעניגע מענשען, וועלכע דענקען, אַז די נאַטור איז שוין אַ תירוץ אויף אַלעס און ווייטער ווילען זיי ניט טראַכטען און ניט זוכען, בעזיצען אַ פּראָסטען פויערישען שכל. עס ווערט דערצעהלט, אַז פויערים זענען אַמאָל געזעסען אין אַ שענק און דיסקוטירט די פראַגע, וואָרום פערד ווערען אַלץ וועניגער און טהייערער אין פּרייז. „מילא בהמות און שאָף, האָבען זיי געטענה'עט, קוילעט מען אוים צוליעב דער אכילה, אָבער פערד־פלייש עסט דאָך קיינער ניט, טאָ וואו טהוען זיי זיך אַהין?” דער רעזולטאַט צו וועלכען די פויערים זענען דאַן געקומען, איז געווען אַן עכט־פויערישער — „פערד, האָבען זיי באַשלאָסען, גנב'עט מען, דעריבער ווערען זיי אַלץ וועניגער!”

דער פויערישער שכל האָט ווייטער אַביסעל ניט געקענט געהן. ער האָט אויך ניט געפונען פאַר נויטיג צו ענטוויקלען די פראַגע ווייטער, און דאָס זעלבע איז מיט די לייטע, וועלכע פערענטפערען אַלעס מיט דעם וואָרט „נאַטור” און ווילען ניט געהן טיעפער און פרעגען ווייטער, וואָס איז די נאַטור? ווער האָט די נאַטור בעשאַפען?

די טענות פון די לייקענער אין גאָט, אַז על פי שכל קען מען די גאָטהייט ניט באַגרייפען און אַז דאָס וואָס דער שכל באַגרייפט ניט, איז מען ניט מחויב צו גלויבען, איז אויך אַ נאַרישע פויערשע טענה, ווייל דער שכל גופא, איז דאָך אויך אַ טהייל פון דער בעשאַפענער נאַטור און ער פערשטעהט נור זאַכען וועלכע זענען נאַטירליך, אָבער איבערנאַטירליכע זאַכען זענען גאָר באמת אויך נאַטירליך, נור זיי שטעהען אויף יענער זייט גרעניץ פון אונזער נאַטור, דאָס וואָס איז איבערנאַטירליך אין דער נאַטור ווי זי איז איצט, איז געווען נאַטירליך אויסער איהר, איידער זי איז געבאָרען געוואָרען.

אונזערע רעליגיעזע פילאָזאָפען ערקלעהרען דיעזען כלל מיט אַ פערשטענדליכען ביישפּיעל. „לאָמיר זיך פאָרשטעלען, זאָגען זיי, אַז איינער איז געבוירען געוואָרען אין אַ מדבר און זיין מוטער איז באַלד נאָך זיין געבורטה געשטאָרבען, אַזוי אַז ער איז ערצויגען געוואָרען ביים פאָטער און ער האָט קיינמאָל קיין פרוי און קיין געבורטה מעהר ניט געזעהען. ווען זיין פאָטער זאָל איהם שפּעטער ערקלעהרען ווי אַזוי אַ מענש ווערט געבאָרען, וואָלט עס דער מדבר־מענש ניט פערשטעהן און ניט קענען גלויבען, ווייל ער ווייסט דאָך פון פראַקטיק, אַז אַ לעבעדיגער מענש קען ניט ליגען פאַר מאָנאַטען איינגעשלאָסען אין אַ פערמאַכטען קערפּער, אָהן אַטהעם, אָהן עסען, אָהן ארויסגעבען פון זיך קאַל און צוזאַמענגעדרעהט ווי אַ קנויל, מיר אַלע ווייסען אָבער, אַז דאָס איז אמת, נור איידער דער מענש ווערט געבאָרען, איז ער ניט דאָס וואָס ער איז שפּעטער נאָך'ן געבאָרען ווערען, ער איז דאַמאָלס עטוואָס אַנדערש, און דער עטוואָס אַנדערש קען שוין יאָ לעבען אָהן די אַלע זאַכען וואָס אַ לעבעדיגער מענש מוז האָבען. דאָס זעלבע איז מיט אונז אַלעמען בנוגע דעם גלויבען אין דער וועלט־בעשאַפונג; מיר האָבען בקבלה, אַז די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען אויף אַ געוויסען אופן, קומען די לייקענער און בעווייזען מיט נאַטור־געזעצען, אַז דאָס קען ניט זיין, אָבער די נאַטור־געזעצען זענען בלויז ריכטיג איצט, נאָכדעם ווי די וועלט איז שוין בעשאַפען געוואָרען, אָבער ניט פריהער, איידער די וועלט איז געווען וועלט און דאָס וואָס זי איז איצט; די נאַטור־געזעצען אַליין זענען טאַקי אויך בעשאַפען געוואָרען צוזאַמען מיט דער וועלט, וועהרענד דער בעשעפער פון דער וועלט האָט נאָך אַנדערע געזעצען וועלכע זענען אונז ניט בעקאַנט, והראיה, אַז אפילו אין דער נאַטור גופא זענען נאָך פאַראַן געזעצען, וועלכע זענען אונז אומבעקאַנט.

פון וואַנען ווייסען עס די בעלי קבלה.

לויט די אויבענגעבראַכטע אַרגומענטען, אַז דער מענשליכער שכל איז דורכאויס ניט אומשטאַנדע צו בעגרייפען ווי אַזוי די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען, ווערט שוין אָבער אויך אַ פראַגע, ווי אַזוי האָבען עס אונזערע בעלי־קבלה בעקומען דעם אמת'ען בעגריף וועגען דער וועלט־בעשאַפונג; מען קען פרעגען, מיט וואָס איז זייער שכל געווען גרעסער ווי דער מענשליכער שכל בכלל און מיט וואָס זאָל זייער־

ווארט זיין מעהר בעגלויבט ווי דאס ווארט פון אלע פילאזאפען און וויסענשאפטסלייט, וועלכע בעהויפטען פערקעהרט, אדער וועלכע זאגען, אז זיי ווייסען ניט און קענען ניט וויסען דעם ריכטיגען אמת?

דער תירוץ דערויף איז, דאס אונזער קבלה אליין איז אויך געטליך און די מקובלים אונזערע האבען זייער הויכע שטופע דערגרייכט ניט דורך ענטוויקלען ספּעציעל זייער שכל, נור דורך ענטוויקלען אין זיך א ריינעם הייליגען גייסט און דאס וואס זיי האבען פאר אונז אויפגעדעקט, איז נור געווען מיט דער קראפט פון געטליכקייט וועלכעס נעהמט שוין אריין אין זיך דעם העכסטען גראד שכל אויך.

פונקט ווי מענשען קענען ענטוויקלען אין זיך דעם שכל ביז א הויכער מדרגה, קענען געוויסע פערזאנען אויך ענטוויקלען די הייליגקייט אין זיך ביז א גאר הויכער שטופע און ביים אידישען פאלק זענען דאס געווען די נביאים, די תנאים, די גאונים און אלערליי צדיקים פון יעדען דור, וועלכע האבען געפיהרט אזא סארט הייליגען לעבען, וועלכעס האט זיי געגעבען די מעגליכקייט צו קריגען נבואה און רוח הקודש.

מיר ווילען דא אין גאנצען ניט אנריהרען אונזער תורת משה, וועלכע איז צו אונז געקומען בקבלה פון דור צו דור, אלס געטליכע תורה פון בארג סני, און ווי מיר האבען בעוויזען דעם אמת וועגען דיעזער קבלה אין אונזער פריהעריגער העפט "תורה און רעליגיאן"; מיר ריידען איצט צו די צווייפלער אין דער תורה'ס געטליכער אפשטאמונג און צו זיי זאגען מיר, אז ניט נאר איז רוח הקודש א מעגליכקייט, נור אז עס קען זאגאר בעשטעטיגט ווערען וויסענשאפטליך אלס מעגליכקייט.

קודם מוז מען געדענקען דעם פאקט, אז יעדע נאציאן צייכענט זיך אויס מיט א געוויסער זאך, וואס דאס שטעלט־פאר איהר נאציאנאלע נשמה אזוי צו זאגען; גריכענלאנד האט ארויסגעגעבען גרויסע קינסטלער פון ארכיטעקטור און סקולפּטור, איטאליען — מוזיקער, דייטשלאנד — טעכניקער, אמעריקע — גרויסע געשעפטס־אונטערנעהמער און אזוי ווייטער, און ווען מען זאל פרעגען וואס האט דאס אידישע פאלק ארויסגעגעבען, איז דער תירוץ — הייליגע מענשען, נביאים און צדיקים.

די אידישע נאציאנאלע נשמה איז געטליכקייט און הייליגקייט; אידען האבען דער וועלט געגעבען די אידעע פון איין־גאטהייט, און אויך די אידעע פון א דרייגאטהייט; אידען האבען אויך אויסגעארבייט א גאנצע לעבענס־סיסטעם דירך וועלכער מען קען דערגרייכען די מדרגה פון א הייליגען און א בעל רוח הקודש; דאס אידישע פאלק איז דורך א זעלטענער קראפט אדער רופט עס, צופאל, געצוואונגען געווארען צו פיהרען א גאנץ אנדער לעבען ווי ביי אלע פעלקער, א ריינערען, אפגעהיטען לעבען; מיר האבען ניט געטאהרט עסען קיין שמוץ, ניט געטאהרט בעגעהן קיין שמוציגע טהאטען און דאס אלעס האט מסוגל געמאכט די אידישע מאסען צו ארויסגעבען פון זיך ערשט־קלאסיגע צדיקים און קדושים, וואס ביי קיין שום פאלק איז דאס ניט געווען צו געפינען.

די אידישע צדיקים און הייליגע מענשען האבען געפיהרט נאך א מעהר אפּגעהיטען און מעהר־הייליגען לעבען, ביז זיי זענען אין מאנכע פעלע געווארען לויטער גייסט אפילו קערפּערליך און דאן האבען זיי בעקומען די מעגליכקייט צו ווערען נביאים און בעלי רוח הקודש.

אין אינדיען, למשל, זענען פאראן פאקירען (מאגיקער אזעלכע,) וועלכע האבען אויסגעפונען אזא סיסטעם אין לעבען, און דורך וועלכער זיי האבען אזוי אויסגעארבייט זייער קערפּער, אז זיי קענען אפשטארבען אויף א געוויסער צייט, זיך לאזען בעגראבען אין דער ערד און ווען מען נעהמט זיי ארויס מיט וואכען שפּעטער ווערען זיי צוריק לעבעדיג; דאס ציינט, אז אונטער געוויסע בעדינגונגען קענען קערפּערס ענטוויקעלט ווערען צו אזא שטופע, אז זיי זאלען ציינען ניט קיין קלענערע וואונדער ווי אן ענטוויקעלטער שכל קען ציינען, און צי דען איז ניט די דראטלאזע מאשינקע בעצם א קערפּער וועלכער ציינט דעם וואונדער פון אויפכאפּען א שטימע וואס געפינט זיך פאר טויזענדע מיילען אוועק?

היינט אויב א קאלטע שטאלענע מאשינקע קען געמאכט ווערען צו אויפכאפּען ווייטע קלאנגען און געדאנקען, און די מאשינקע האט דאך קיין מארך ניט אין זיך, טא ווארום זאל דער לעבעדיגער מענשליכער קערפּער, וועלכער האט נאך דערצו א לעבעדיגען מארך אין זיך, ניט קענען ווערען פעהיג. דורך א געוויסען

פראַצעס, צו אויפכאַפּען געטליכע פונקען, נביאות, ערהאַבענע געטליכע אמת׳ן און אפילו אריינקוקען הינטער די קוליסען פון טוידט?

די אידישע תורה האט אין זיך אַזעלכע לעבענס־געזעצען וואַס אויב א מענש זאָל זיי שטרענג אָפּהיטען, מוז ער דערגרייכען די מדרגה פון הייליגקייט און מיר האָבען אַזעלכע הייליגע אידען פערמאָגט א סך; וואָס איינער זאָל ניט זאָגען אויף אונזערע תנאים, אמוראים, גאונים און צדיקים, פאַר קיין ליגנערס, חלילה, האָלט זיי קיינער ניט, און דיעזע אַלע דערמאָהנטע הייליגע מענשען גאַראַנטירען אונז, אַז לעבענדיג לויט א געוויסער סיסטעם פון קדושה וטהרה בעקומט מען רוח הקודש און ביז אמת׳ער נבואה; זיי אַליין האָבען דאָס אַגב אויך געטהון און די ווערק וואָס זיי האָבען נאָך זיך איבערגעלאָזען זענען טאַקי אין פיעלע הינזיכטען בעשטעטיגטע נביאות און פון דעם איז צו זעהען, אַז דאָס ניט־בעשטעטיגטע איז אויך הייליגע נביאות און וועט נאָך בעשטעטיגט ווערען, ווייל אָפּגעלייקענט איז פון זייערע רייד גאַרניט, קיין איינציגער וואָרט אפילו אויך ניט.

האָבען שוין אַמאָל פּרובירט איינציגע וויסענשאַפטס־לייט צו געהן יעדען פריה־מאָרגען פון זייער לעבען אין א קאַלטער מקוה, פאַסטען תעניתים, דאַוונען און לערנען מיט אַזא התלהבות, אַז זיי זאָלען פיהלען ממש ווי די נשמה ווערט אין זיי פערברענט און דאַן איבערצייגען זיך צו וועלכער גייסטיגער מדרגה אַזא מענש דערגרייכט און וואָס ער פיהלט דאַמאָלס און וואָס ער בעגרייפט דאַמאָלס?

אונזערע אידישע קדושים האָבען דאָס געטהון און זיי האָבען דערמיט פער־קניפּט זייער נשמה מיט דער געטליכקייט, האָבען זיי בעגריפען אַזעלכע געטליכע אמת׳ן, וואָס טויזענד גרויסע וויסענשאַפטס־לייט קענען דאָס מיט׳ן שכל ניט בע־גרייפען. און אין פיעל׳ע מוזען זיי איצט בעשטעטיגען דאָס, וואָס אונזערע בעלי־קבלה האָבען מיט יאָהר־טויזענדע צוריק בעהויפּטעט.

ווי אַזוי די וויסענשאַפט בעשטעטיגט אונזער קבלה.

אין דער גמרא סנהדרין ווערט געזאָגט, אַז זעקס טויזענד יאָהר איז א וועלט, נאָכהער ווערט זי חרוב און שטעהט אַלס אַזעלכע טויזענד יאָהר, נאָכהער קומט א נייע וועלט פון זעקס טויזענד יאָהר און ווידער א יאָהר־טויזענד, וואָס די וועלט איז חרוב. דערויף דערצעהלט אונז די קבלה, איז ביי אונז איינ־געפיהרט געוואָרען די שמיטה און דער יובל אין ארץ ישראל. דאָס איז א רמז אויף די זיבען וועלטען וואָס גאָט וועט שאַפען און זיי חרוב מאַכען און אַלעס צו־זאַמען וועט דויערען ניין און פערציג יאָהר. דאַביי ווערט בעהויפּטעט דורך דער זעלבער קבלה, אַז יעדע נייע וועלט, וועט זיין א מעהר־פאָלקאָמענע, א בעסערע און שעהנערע, ביז וואַנען אַלע געטליכע פונקען, וועלכע זענען אַרויסגעשיקט גע־וואָרען אויף דער ערשטער וועלט מיט דעם צוועק צו ענטוויקלען זיך און דערהויבען זיך ביז זייער העכסטער שטופע, וועלען זיך אין דער זיבעטער וועלט דערהויבען צו זייער אורשפּרינגליכען קוואַל, און אַז צוליעב אָט דיעזער אויסלייטערונג פון די געטליכע פונקען, איז בעשאַפען געוואָרען די גאַנצע וועלט און איהרע זיבען ענדערונגען.

אויף דיעזע זיבען וועלט־ענדערונגען, צייגען אויך די זיבען טעג פון דער וועלט־בעשאַפונג, וואָס יעדער שפּעטערדיגער טאָג האָט געבראַכט די וועלט צו א גרעסערער פאָלקאָמענהייט. פונקט אַזוי וועלען די זיבען וועלטען זיין פאָלקאָמענער איינע פון דער צווייטער ביז די לעצטע וועט שוין זיין אין גאַנצען פאָלקאָם און וואונדערבאַר גרויס.

דעריבער האָבען מיר אידען זיבען טעג אין דער וואָך, זיבען טעג פסח, זיבען טעג סכות, זיבען ימי נדה, זיבען טעג פון ריינקייט, זיבען טעג קודם המילה, זיבען טעג אבילות, זיבען ימי משתה, זיבען יאָהר אין א שמיטה, זיבען שמיטות אין א יובל, זיבען רעהרען אין דער מנורה און נאָך א סך רעליגיעזע פליכטען מיט דער צאָהל זיבען, אָדער זיבען מאָל זיבען.

אונזערע בעלי־קבלה האָבען אונז אויך אַנגעטרויעט דעם גרויסען סוד, אַז מיר האַלטען איצט ביי דער פערטער הקפה, דאָס הייסט ביי דעם פערטען זיבען טויזענד, וואָס פערגלייכענדיג עס מיט דעם פערטען טאָג פון דער וועלט־בעשאַ־פונג, זענען אין דיעזער וועלט בעשאַפען געוואָרען די צוויי גרויסע ליכטער, (שני המאורות הגדולים.) די ערשטע גרויסע ליכט, (המאור הגדול) איז די אידישע

תורה, וועלכע ליכט און בעשיינט די וועלט, ווייל טראָצדעם וואָס די אידען זעלבסט זענען צוליעב זייערע זינד דערנידעריגט און שטעהען זעהר שפל, איז פון דעסטוועגען די אידישע תורה הייליג און געשעצט סיי ביי די קריסטען און סיי ביי די מחמד'אַנער. און די צווייטע, קלענערע ליכט, (המאור הקטן.) איז דער מענשליכער שכל, וועלכער איז אין דיעזער וועלט הויך געשטיגען און ער וועט נאָך ארויפשטייגען פיעל העכער ווי מיר קענען זיך דאָס פאָרשטעלען.

און אויסער וואָס מיר האָבען דיעזע סודות בעקומען פון מויל צו מויל, האָבען אונזערע נביאים בפירוש נביאות געזאָגט דערויף; און ישעיה הנביא זאָגט אין איין פלאַץ: „די ערד וועט צושאָקעלט און צוברעקעלט ווערען, די לבנה וועט ענטוישט ווערען, די זון וועט פאַרשעהמט ווערען, די הימלען וועלען זיך ווי אַ מגילה צונויפוויקלען און זייערע אַלע פלאַנעטען וועלען צושטערט ווערען; הימעל און ערד וועלען פאַרניכטעט ווערען און איך וועל שאַפען נייע הימלען און אַ נייע ערד".

און נאָכדעם ווי אונזער קבלה האָט עס אונז געלעהרענט זייט יאָהר־טויזענדע, איז איצט געקומען די וויסענשאַפט און דאָס בעשטעטיגט. די גרויסע אַרכעאָלאָגען האָבען נאָך פיעלע אויסגראָבונגען אין די פירענעען־בערג, אין די קאַרפאַטען, אין די קאָרדילען פון אַמעריקאַ און אין די הימאַלייען־בערג ביים גרענעץ פון כינאַ, ענטדעקט זיכערע בעווייזע, אַז די וועלט האָט איבערגעלעבט גרויסע וועלט־רעוואָלוציאָנען, אין וועלכע אַלעס איז חרוב געוואָרען און דער ערד־קוגעל האָט זיך בעדעקט מיט אַ נייעם סלאַי ערד, איינער אויף דעם צווייטען און איינער אַנדערש פון דעם צווייטען, און צווישען יעדע צוויי סלאָיען, האָט מען געפונען פאַרהאַרטעוועטע ברואים, פאַרשיעדענע חיות ובהמות, וועלכע זענען פערשטיינערט געוואָרען און זיי צייגען דייטליכע סמנים, אַז מיט יעדען וויטערען סלאַי ארויף, נעהנטער צו אונז, זענען די ברואים פיינער ענטוויקעלט, פאָלקאָמענער און שעהנער.

די וויסענשאַפט בעווייזט, אַז די וועלט האָט בעקומען דריי מאָל גוואַלדיגע שטויסען פון דעם מערב־דרום־ווינקעל צו דעם מזרח־צפון־ווינקעל, וואָס דורך דעם איז אַלעס אויף דער וועלט חרוב געוואָרען; עס זענען ענטשטאַנען נייע בערג און נייע ימים און נייע קלימאַטען איבעראַל; די ישובים זענען פערוויסט געוואָרען און די אונבעוואָהנטע געגענדען געוואָרען ראוי צו אַ ישוב און ס'האָט זיך אויף זיי ענטוויקעלט אַ נייע וועלט מיט נייע פלאַנצונגען און נייע ברואים.

אין פעטערבורג געפינט זיך אַ ריעזיגער עלעפאַנטען־סקעלעט, וועלכער איז אויסגעגראָבען געוואָרען פון אונטער אַ באַרג שנע אין דעם עקסטרימען צפון און עס ווערט בעהויפטעט דורך די גרעסטע אַרכעאָלאָגען אַז ביים נאָרד־פּאָל וואוהין מען קען איצט ניט צוקומען, האָט אַמאָל געבליהט אַ וועלט, נור זי ליגט איצט בעדעקט מיט שנעע און אַ קאַלטען אייז־ים.

מען האָט געפונען טיעף אין דער ערד די גרויסע מאַמאָנטען־חיות און אַנדערע אַכט און פערציג מינים בעשעפענישען, וועלכע געפינען זיך כלל ניט אין דער איצטיגער וועלט. צווישען זיי זענען בעוואוסט דער אינוואַנדאַן, וועלכער איז פופצעהן פוס הויך און ניינציג פוס לאַנג, וועלכע איז געווען אַ גראָז־עסענדע בהמה, און דער מעגאַלאָזירוס, אַביסעל אַ קלענערע פון דעם איגוואַנדאַן און וועלכע איז געווען אַ פלייש־עסענדע חיה.

די וויסענשאַפט האָט אַלזאָ בעשטעטיגט די בעהויפטונג פון דער קבלה, אַז די וועלט איז שוין דריי מאָל חרוב געוואָרען און אַז אונזער וועלט איז די פערטע; און אַז די גאַנצע טהעאָריע וועגען דעם געפינט זיך אין דער בעשרייבונג פון בריאת העולם אין די ערשטע פסוקים פון בראשית; און נאָך פיעלע מעהרערע סודות ווערען דאָרטען דערצעהלט וועגען דער וועלט־בעשאַפונג.

און ווען מיר גיבען אַ קוק אין אַ געשריבענער ספר תורה, געפינען מיר, אַז אין דעם וואָרט בראשית איז דער ערשטער אות, דער „בית" אַ גרויסער און אויף איהם געפינען זיך פיער תגין, (שטריכען). די קבלה זאָגט דערויף קורץ און שאַרף, אַז די פיער שטריכען דייטען אָן דעם פאַקט, אַז די איצטיגע וועלט איז די פערטע אין צאָהל און דער גרויסער „בית" פון בראשית, איז אַ רמז, אַז דער מענש איז דאָ שוין דעם צווייטען מאָל, דאָס הייסט אין דיעזער וועלט און אין דער פאָריגער, אַבער אין די ערשטע צוויי וועלטען, איז נאָך קיין מענש ניט געווען נור בלויז

פלאַנצען און חיות ובהמות.

די וויסענשאַפט בעשטעטיגט אויך דעם לעצטען פאַקט; זי האָט זיך ערקונדיגט, אַז איידער עס איז ענטשטאַנען דער איצטיגער מין מענש, איז געווען אַן אַנדער מין מענש, וועלכער ווערט אַנגערופען מיט דעם וויסענשאַפטליכען נאָמען „פּראַ־אַדאַמיט", דאָס הייסט די מענשען פון פאַר אדם הראשון.

און דאָס אַלעס האָט די וויסענשאַפט אויסגעפונען אין דעם נייצעהנטען יאָהר־הונדערט, נאָכדעם ווי עס זענען געמאַכט געוואָרען אויסגראָבונגען אין פערשיעדענע וועלט־טהיילען, אָבער מיר אידען האָבען דאָס געוואוסט בקבלה זייט מיר זענען אַ פאָלק געוואָרען און מיר ווייסען נאָך אַ סך אַנדערע זאַכען, צו וועלכע די וויסענשאַפט וועט ערשט דערגרייכען אין דער צוקונפט.

די זעלבע בעלי קבלה, האָבען אונז געגעבען אַ פאָלשטענדיגען בעגריף וועגען בריאת העולם בכלל, אַזוי ווייט נאַטירליך ווי דער מענשליכער שכל קען עס בעגרייפען; זיי האָבען אונז איבערגעלאָזען טויזענדע בריליאַנטענע געדאַנקען וועגען דער גאָטהייט און דער נאַטור, געדאַנקען וועלכע זענען געטליך לויט זייער אינהאַלט און אויך אָנגעהמבאַר פאַר'ן שכל הישר, און וואָס אפילו אויב די וויסענשאַפט בעשטעטיגט עס ניט, קען זי דאָס אָבער אויך ניט אָפּלייקענען און דער איד, וועלכער לערנט דעם זוהר און די אַנדערע קבלה־ספרים, ווייסט באמת אַ סך מעהר וועגען דער וועלט־בעשאַפונג, ווי די יעניגע וועלכע זוכען עס אין דער וויסענשאַפט, ווייל די וויסענשאַפט אַליין האָט בלויז געקענט איבערצעהלען אַ געוויסע צאָהל פּלאַנעטען, אויסמעסטען זייער ווייטקייט, מאַכען אַ חשבון פון די מיילען ים און יבשה, אָבער ווי און ווען און דורך ווען דאָס אַלעס איז בעשאַפען געוואָרען ווייסט זי גאָרנישט און האָט נאָך ניט דערווייל קיין שום בעווייז, אַז אונזער מעשה־בראשית איז ניט ריכטיג, און אַז די וועלט האָט געקענט בעשאַפען ווערען אַליין פון זיך, אָהן דעם בעשעפער, וואָס מיר רופען מיט'ן נאָמען „גאָט".

שלום־וואָרט.

דער אמת'ער אמת איז. דאָס די גרעסטע פילאָזאָפען אפילו ביי די אומות העולם, גלויבען אַלע, אַז ס'איז פאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, אויסער איינינע קרומע קעפּ, וועלכע ווערען טאַקי ניט גענומען ערנסט אין דער וועלט; די געוועגליכע כופרים בעיקר צווישען אידען און ניט־אידען, זענען סתם עם־הארצים, וואָס געהען נאָך ווי די בלינדע נאָך דער תאוה און דעם הפקר־געדאַנק, ווייל זיי דענקען, אַז דאָס איז לייכטער, בעקוועמער און אַנגענעהמער, כאָטש באמת זענען זיי די אומגליקליכסטע בּרואים אויף דער וועלט; זייער נשמה איז פון זיי אַוועק און זייער האַרץ איז פּוסט, זוכען זיי אָפּט צו פערשטאָפּען דעם פּוסטען לאָך מיט גראָשענע אידעאַלען און פיהלען זיך קיינמאָל ניט צופריעדענגעשטעלט, ביז זיי טהוען תשובה און מאַכען שלום מיט זייער בעשעפער, אויב זיי ווערען ניט צופיעל דעגענערירט און האַלב־צודרעהט אין זייער גייסטיגען צושטאַנד, אָדער אויב זיי שטאַרבען ניט יונגערהייד.

דאַנגעגען איז דער גלויביגער מענש אימער גליקליך און צופריעדען און קען דערלעבען די העכסטע עלטער פערבלייבענדיג נאָרמאַל און פריש גייסטיג און קערפערליך. דאָס גופא איז אויך אַ בעווייז אויף דער עקזיסטענץ פון גאָט, ווייל מען זעהט פּשוט מיט די אויגען, אַז ניט־האָבענדיג דעם געטליכען געדאַנק אין זיך, איז דער מענש אַ שברי־כלי און עפּעס ווי אַ פרעמדער און פערבלאָנדזשעטער אויף דיעזער וועלט; ער אַליין וויל דאָס אָפט ניט צוגעבען, אָבער אינסטינקטיוו פיהלט ער, אַז ער איז אויף צרות און די אַרומיגע האָבען פון איהם זיכער קיין נחת ניט, ווייל די גאָטלאָזע בּרואים קענען נור אַרונטערפיהרען פון וועג, אָבער קיינמאָל ניט אַרויפפיהרען, אין פריהער־שפּעטער דערפיהלט עס יעדער איינער, וועלכער פאָלגט זיי נאָך און לאָזט זיך פון זיי פערפיהרען אין אירגענד וועלכער הינזיכט.

און איבערהויפּט דאַרף יעדער איד געדענקען, אַז בכלל איז די פילאָזאָפי וועגען גאָט און וועגען אַלע געטליכע ענינים, ווי די וועלט־בעשאַפונג און דאָס גלייכען, כמעט ווערטהלאָז און נוצלאָז, נור די איינציגע זאַך אויף וועלכער מען קען זיך אין דיעזע ענינים פערלאָזען, איז אונזער אידישע תורה און קבלה, וועלכע זענען אמת ויציב הן צוליעב זייער געטליכען אינהאַלט און הן צוליעב די געטליכע מענשען דורך וועמען זיי זענען צו אונז געקומען, און וואָס אַלע מוזען מודה זיין, דאָס יענע נביאים און צדיקים יסודי־עולם, זענען געוועזן היילינע, אמת־זאָגענדע

מענשען אין װעמעס רײד ס'איז לעכערליך צו האָבען דעם קלענסטען צװײפעל.

מען דאַרף אויך געדענקען, אַז יעדער מענשליכער חוש קען נור משיג זײן די זאַכען, װעלכע בעלאַנגען צו איהם אַלײן אָבער ניט צו אַן אַנדער חוש; די אויגען קענען ניט הערען און די אויערען קענען ניט זעהען און אַז. װ. פּונקט אַזוי קען דער מענשליכער שׂכל נור בעגרײפען פֿיעלעס ביז צו דער גאָטהײט, אָבער װען עס קומט צו די געטליכע ענינים, איז דאָס אַזוי שײך צום שׂכל, װי הערען איז שײך צו די אויגען, װײל געטליכקײט קען נור בעגריפען װערען פֿון דאָס װאָס איז אין אונז גופא געטליך, נעמליך פֿון דער נשמה אין אונז, און נור דעמאָלס נאַטירליך, װען זי איז געהײליגט און ספּעציעל פֿאַרבערײט צו קענען בעגרײפען אַזעלכע הױכע ענינים, װעהרענד דער שׂכל איז אויך אַ גשמיות־זאַך אין זײן נאַטור, פּונקט װי די ראיה פֿון די אויגען.

װי װײט די פֿילאָזאָפֿי איז ניט מעהר װי קונציגע שׂכל־ספּעקולאַציע, קען מען זעהען פֿון דעם פֿאָלגענדען פֿאַקט:

דער גרױסער פֿילאָזאָף קאַנט, האָט צוּװאָרפֿענדיג די טהעאָריעס פֿון אַלע זײנע פֿאָרגענגער, פֿון אַריסטו און סאָקראַטעס, ביז װאָלף און לײבניץ, נאָך בעװיזען דעם קונץ צו געבען אײזען־שטאַרקע אַרגומענטען אַז ס'איז פֿאַראַן אַ גאָט אויף דער װעלט, און אַז די װעלט איז אַ בעשאַפֿענע און ניט קײן קדמון, און תיכף דערבײ האָט ער אָנגעגעבען פֿעסטע בעװײזע אויף פֿערקעהרט, אַז ס'איז ניטאָ קײן גאָט אויף דער װעלט און אַז די װעלט איז יאָ אַ קדמון, און ער שרײבט אין זײן בוך װי פֿאָלגט: „קלײבט זיך צוזאַמען אַלע אַלטע און נײע פֿילאָזאָפֿען פֿון דער גאַנצער װעלט און לײקענט אָפּ כאָטש אײנעם פֿון מײנע פֿיער געגענגעזעצטע בעװײזע!" דאַן פֿרעגט ער די אַלע פֿילאָזאָפֿען, װאָס זײ האָבען באַנײעט מיט זײערע אַלע חקירות און ער לאַכט זײ אויס, צוברעכענדיג זײערע אַרגומענטען װי קאָרטען־הײזקעס. זײט דאַן מאַטערען זיך אַלע פֿילאָזאָפֿען צו אָפּלײקענען איהם כאָטש אויף װיפֿיעל ניט איז, ס'איז זײ פּשוט אַ שאַנדע אין פּנים, אָבער זײ קענען איהם ניט אָפּלײקענען, ניט זײנע בעװײזע פֿאַר און ניט די בעװײזע געגען, און ניט דאָס װאָס ער האָט צובראָכען בײ די אַנדערע פֿילאָזאָפֿען. דער זעלבער קאַנט האָט בעװיזען מעהר װי אַלעס און שטאַרקער װי אַלעס, אַז אַלע ספּעקולאַציעס פֿון שׂכל האָבען ניט קײן שום װערטה װען זײ שטױסען זיך צוזאַמען מיט געטליכע ענינים און הײנטיגען טאָג קען דאָס די גאַנצע װיסענשאַפֿטס־װעלט ניט צוברעכען, אָבער ניט דאָ איז דאָס פּלאַץ צו איבערגעבען קאַנט'ס װאונדערבאַרע פֿילאָזאָפֿי באַריכות, כ'איז גענוג צו װיסען, אַז אַפֿילו די גרעסטע װעלט־פֿילאָזאָפֿען ליגען איצט אָפּגעשמיסענע און פֿערשעהמטע, טאָ װאָס איז שױן פֿאַראַן צו רײדען, װעגען אַ געװעהנליכען פֿרײדענקער־שוטה, װעלכער פֿלױדערט סתם װערטער װי אַ פּאָפּוגאַי, װאָס דאָס איז אַפֿילו קײן פֿילאָזאָפֿי אויך ניט נור אײנפֿאַכע שטות'ערײ!

דאָס װאָס קאַנט גלױבט, איז אָבער זעהר נאָהענט צו דער רײנער אחדות הבורא, װי מיר אידען גלױבען, מיט דעם אונטערשײד, װאָס ער אינטערעסירט זיך ניט צו װיסען װעגען דער ריכטיגקײט פֿון אונזער תורה, ער אַלײן איז אָבער געװען רעליגיעז אויף זײן אײגענעם שטײגער און אײנער פֿון זײנע אני מאמינ'ס איז געװען, אַז ער װאָלט ניט זאָגען אַ ליגען, אַפֿילו צו ראַטעװען דערמיט אַ מענשען פֿון טױדט.

יעדער מענש מוז דעריבער אײנזעהען, אַז ס'איז נאַריש צו לעבען און דענקען גאָטלאָז, און אַפֿילו אויב אײנער קען ניט בעגרײפען דעם אמת װעגען דער גאָטהײט אויף'ן פֿילאָזאָפֿישען װעג, איז פֿאַר איהם סתם בעסער צו זײן רעליגיעז, װײל דאָס איז ניצליך פֿאַר'ן קערפּער און פֿאַר'ן גײסט; מענשען בענוצען זיך טאָגטעגליך מיט דער ליכט און װאַרימקײט פֿון דער זון, כאָטש אַרױפֿקוקען צו איהר און אײנקוקען זיך, קען מען ניט, זי פֿערבלענדעט די אויגען, אַזױ איז אויך מיט דער גאָטהײט; און צי דען, אַז מען קען ניט אַרײננעהמען צו זיך אין צימער די גאַנצע זונען־שײן און די גאַנצע פֿרישע לופֿט פֿון דער װעלט, דאַרף מען צוליעב דעם ניט עפֿענען דעם פֿענסטער און אַרײנלאָזען כאָטש אַביסעלע פֿון זײ?

דער פֿאַקט איז אַגב, אַז װער עס שטודירט די אידישע תורה, אָדער אַפֿילו די רײנע װעלט־פֿילאָזאָפֿי, מוז ניט־װעלענדיג אַפֿילו קומען צו דער איבערצײגונג, אַז די װעלט האָט אַ בעל הבית איבער זיך און ער מוז דאַן זאָגען װי יעקב אבינו האָט אַמאָל געזאָגט: „יאָ! סאיז טאַקי פֿאַראַן אַ גאָט אויף דער װעלט, נור איך

האָב דאָס ביז היינט־יגען טאָג ניט געוואוסט!״....

נ. ב.

ביז דאַנען האָבען מיר פּרובירט צו איבערצייגען דעם לעזער אַז ס'איז פֿאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, אָבער אין דער נאָכפאָלגענדער פּאָעמע ״כתר מלכות״, וועט דער לעזער קענען קריגען א שטיקעלע בעגריף, ״וואָס איז גאָט״; קיין שום דענקער און פּאָעט האָט עס נאָך קיינמאָל ניט אַרויסגעבראַכט אזוי טיעף, אזוי שעהן און אזוי קורץ, ווי דאָס האָט געטהון דער פערפאַסער פון דיעזער פּאָעמע, ר׳ שלמה ן׳ גבירול ז״ל, און עס איז ווירקליך אמת וואָס ער זאָגט אין זיין קורצער הקדמה, אַז דער מענש וועט פון איהר האָבען גרויס גענוס און זיך אויסלערנען ווי צו זיין אַרום און גערעכט און ווי צו האָבען א זכות.

די נאָכפאָלגענדע פּאָעמע וועט האָפענטליך פאָלשטענדיג ערגענצען דעם לעזער'ס איבערצייגונג, אַז ס'איז פֿאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, און וואָס צוליעב דיעזען צוועק איז דאָס דאָזיגע העפט פערפאַסט געוואָרען.

כתר מלכות

(די קעניגליכע קרוין.)
א לויב־געזאנג, א ווידוי, א תפלה.

פון ר' שלמה ן' גבירול ז"ל.

איבערזעצט פון ב. צ.

אין דיעזער תפלה דארף דער מענש געפינען גרויס גענוס,
דען ער וועט לערנען ווי צו זיין גערעכט און ווי צו האב'ן א זכות;
איך האב דערצעהלט אין איהר גאט'ס וואונדער,
אין קורצען — יעדע זאך בעזונדער:
דאס איז מיין שעהנסטער לויב־געזאנג פאר גאט אליין,
און איך בעטיטעל עס, „די קעניגליכע קרוין".

ווי וואונדערבאר, אה גאט! עס איז דיין יעדע טהאט,
מיין זעלע ווייסט דאס אקוראט;
צו דיר בעלאנגט די גרויסקייט און די מאכט,
די שעהנקייט, אייביגקייט און פראכט!
צו דיר, אה גאט! בעלאנגט דאס קעניגטהום,
פון אלץ און אלעמען דאס אונטערטהעניגטהום,
צו דיר דירעקט,
בעלאנגט דאס גאנצע רייכטהום, אויך דער כבוד, דער רעספעקט!
אויף דיר זאגט עדות אלץ וואס איז בעשאפען,
סיי הויך אין הימעל און סיי אונטען אויף דער וועלט,
דען אלעם געהט פערלארען,
בלויז דו אליין אויף אייביג בּיזט געשטעלט!
דיין מאכט איז אונפערשטענדליך, א געהיימניס זעהר טיעף.
וואס שווער איז פאר'ן מח דער בעגריף;
ביזט צופיעל מעכטיג, מען זאל וואגען שטרעבען,
אן אפשאצונג, א ריכטיגע, דיר געבען.
צו דיר בעלאנגט דאס פלאץ וואו שטארקייט איז בעהאלטען,
וואו די געהיימניסע זיך האלטען
און דער יסוד, דער פונדאמענט,
וואס ליגט דורכאוים אין דיינע הענט.
דיין שם המפורש איז פערבארגען און פערהיילען,
די קליגסטע מענשען קענען איהם אונז ניט דערצעהלען;
דו האסט די קראפט וואס האלט דא אויף,
דעם גאנצען וועלט־אלל הענגענדיג אויף גארניט;
די מעגליכקייט צו אויפדעקען דעם טיעפסטען סוד,
וואס מ'ווייסט פון איהם קיין האר ניט.
צו דיר בעלאנגט דער חסד, וועלכער שטארקט זיך
אויף אלע דיינע ברואים דא, זיי צו דערהאלטען;
ביי דיר ליגט אויך דאס גוטע, וואס דו האסט
פאר אלע גאטספארכטיגע לייט בעהאלטען.
האסט סודות, וועלכע קענען ניט בעגריפען ווערען,
וואס קיין שום לויב־געזאנג קען זיי דא ניט דערקלעהרען,
און אויך דאס לעבען, וואס איז אייביג און אונענדליך,
פון קיין פערניכטונג ניט פערלענדליך.

דו האָסט דעם טראַהן, וואָס איז דערהויבען,
אויף אַלץ און אַלעס וואָס שטעהט אויבען;
דו האָסט די וואָהנונג, וואָס פערבאָרגען איז, פערדעקט,
אין א בעהעלטעניש דאָרט הויך ערגעץ פערשטעקט;
דו האָסט די עקזיסטענץ, וואָס אין דעם שאָטען פון איהר שיין,
לעבט יעדע זאַך וואָס קען נור זיין,
און וואָס מיר אַלע בעטען און מיר שטרעבען,
אין יענעם שאָטען דאָ צו לעבען.
דו האָסט די ביידע וועלטען
און אויך אַ גרעניץ צווישען זיי א פעסט־געשטעלטען,
די ערשטע וועלט — פאַר טהאַטען, פליכט,
די צווייטע — פאַר בעצאַהלען שכר, לויט דיין געריכט;
דו האָסט דעם צדיק'ס שכר ביי זיך פערבאָרגען,
— דאָס טהייערסטע האָסטו בעהאַלטען פאַר דעם מאָרגען!...
* * *
דו ביזט איינס, דער אָנפאַנג פון איעדער צאָהל,
דער יסוד פון יעדען בנין אומעטום און אַלע מאָל;
דו ביזט איינס, און ס'איז דיין איינס א מאָדנער ציפער,
פאַר די קליגסטע פאָרשער ז'עס א סוד א טיעפער,
דען זיי וויסען דאָ ניט קיינס,
וואָס דאָס איז אַזעלכס, אַזאַ מין איינס.
דו ביזט איינס, און ס'איז דיך צו בעגרייפען שווער,
ניט ס'קען זיין מיט איינעם ווייניגער פון דיר און ניט מיט איינעם מעהר.
ניט ס'קען עטוואָס, פון דיין איינס דאָ, פעהלען,
ניט ס'איז מעגליך עטוואָס צו איהם צוצושטעלען.
דו ביזט איינס, נור ניט דער איינס וואָס ווערט געקויפט, געצעהלט,
ליידסט קיין מעהרצאָהל, קיין פערענדערונג, קיין זיין צוטהיילט;
איינס — אָהן א געשטאַלט, אָהן א דערקלעהר,
מ'קען ניט זאָגען, איינס פון וואָס, איינס ווער;
דו ביזט איינס, און ס'ווערט פערמאַטערט מיין פערשטאַנד,
איינצופאַסען דיך אין א געזעץ, בעגרעניצען דיין שטאַנד,
ד'וויל דעריבער היטען מיינע וועגען,
ניט צו זינדיגען דאָ מיט דער צונג דיר געגען;
דו ביזט איינס, נור העכערער, ערהאַבענער פון קענען ווערען נידער,
ווי די אַנד'רע איינסען פאַלען אַבער־וויעדער.
* * *
דו עקזיסטירסט, נור ס'קען דיך ניט בעגרייפען,
דער בליק פון אויג, פון אויער דאָס געהער,
און ס'האָבען קיין שום שליטה ניט אויף דיר די פראַגען,
„וואָרום?", און „ווי אַזוי?", און „וואו?" און ווער?"
דו עקזיסטירסט, נור בלויז אַליין פאַר זיך,
און ס'איז קיין אַנדערער ניטאָ, וואָס זאָל געפינען דיך;
דו עקזיסטירסט, און איידער ס'איז געוועזן דאָ צייט, ביזטו געוועזען,
און איידער ס'איז געוועזן דאָ פּלאַץ, האָסטו גערוהט;
דו עקזיסטירסט און דיין געהיימניש
פערבאָרגען איז דאָ טיעף, בעהאַלטען גוט.
ס'קען קיינער ניט אַריינדרינגען דערינען,
ס'איז טיעף, גאַנץ טיעף, אונמעגליך צו געפינען.
* * *
דו לעבסט, נור ניט פון א בעשטימטער צייט
ס'ווייסט קיינער ניט ווי לאַנג און פון ווי ווייט;
דו לעבסט, נור ניט ווייל דו בעזיצסט אין זיך א נשמה,
דען דו אַליין ביזט גאָר די נשמה פון דער נשמה;
דו לעבסט, נור ניט ווי ס'לעבט דער מענש, וואָס איז צו ניכטס געגליכען,

און וואס זיין סוף איז, מאיל און ווערים זאלען אויף איהם קריכען;
דו לעבסט, און ווער עס קען דיין סוד דערגרייכען,
געפינט פערגעניגען אייביגען און הויכען;
ער עסט פון'ם לעבענס־בוים, ווערט גלויביג
און ער לעבט אייביג.

* * *

דו ביזט גרויס, און געגען דיעזער גרויסקייט אהן א שיעור,
ווערט דא יעדע אנדער גרויסקייט אונטערטהעניגליך צו איהר;
יעדע מעלה געהט פערלארען
און פערוואנדעלט זיך אנטקעגען דיר אין א חסרון.
דו ביזט גרעסער ווי עס שטעלט זיך פאר די ווילדעסטע פאנטאזיע,
דו ביזט שעהנער פון דער פרעכטיגסטער אילוזיע;
דו ביזט גרעסער פון דער גרעסטער גרויסקייט דא אין לעבען,
און דערהויבען איבער יעדען לויב־געזאנג וואס קען נור געבען.

* * *

דו ביזט מעכטיג, ביזט דער גרעסטער גבור,
שטייגסט דא אלע דיינע שאפונגען אריבער;
קיינער צווישען זיי קען נאכטהון דיינע טהאטען,
צייגען דיינע גבורה־רעזולטאטען;
דו ביזט מעכטיג, דו בעזיצסט די אבסאלוטע קראפט,
וואס זי קען ניט זיין בעזיעגט, געענדערט, אפגעשאפט;
דו ביזט מעכטיג, און פון צופיעל שטאלץ
קענסטו מוחל זיין אין'ם סאמע שטורמדיגסטען צארן;
קענסט דיין כעס צו די זינדיגע,
פערלענגערען, פערציהען עס אויף לאנגע יאהרען.
דו ביזט מעכטיג, אבער פול־רחמנות צו די ברואים אלע,
אויך צו גאר די מעכטיגסטע גבורים, די יוניווערסאלע.
דו ביזט ליכט, וואס איז פערבארגען דא, פערדעקט,
אבער דארט אויף יענער וועלט — ענטפלעקט;
דארטען, אויף גאט'ס בארג פון אויבען,
קען מען דיך דערזעהען, — גלויבען!

* * *

דו ביזט אויבערהערשער, און דער ב״ן פון שכל צו דיר גלוסט,
שטרעבט צו דיר פול־לוסט,
אבער זעהען דיך אין גאנצען, קיינער קען דא, קיינער מעג,
מ'קען נור קוים בעמערקען עטוואס, קוים א ברעג;
דו ביזט דא, געוועזן און וועסט זיין שפעטער.
גאט פון אלע געטער,
דיינע ברואים אלע
זענען פאר דיר עדות אידעאלע,
און מיט דיעזען עהרען־טיטול, „גאט פון געטער" דארפען זיי דיך רופען,
דיך צו דיענען זענען זיי פערפליכטעט און דערצו בערופען;
דו ביזט גאט, און די בעשעפענישען אלע זענען דיינע קנעכט,
און זיי דיענען דיך מיט רעכט;
און דיין עהרע ווערט ניט אויף א האהר געמינערט,
ווען אויך אנד'רע געטער ווערען דא דערמאהנט, עראינערט,
ווען מען דיענט צו זיי אנשטאט צו דיר,
דען אויך יענע געצענדיענער קלאפען אין דיין טיהר,
ווילען דורך די פאלשע גאנגען,
דיך דערגרייכען און דערלאנגען,
נור זיי זענען בלינדע און פעראירט,
ווייסען ניט דעם וועג, וואס צו דעם קעניג פיהרט,
און זיי זינקען — איינער אין א בלאטע, איינער אין א גראבען,
און זיי דענקען זייער ציעל דערגרייכט צו האבען.

אין דער צייט וואָס דאָס איז נ י ט,
און זיי האָבען זיך אומזיסט אומנישט געמיהט,
אָבער דיינע קנעכט וואָס דיענען ד י ד,
געה'ן צו דיר ווי קלוגע, מיט דעם וועג דעם גלייכען,
קעהרען זיך ניט אָפּ פון איהם ניט לינקס, ניט רעכטס,
ביז זיי קומען צו דיין קעניגליכען שלאָס און דיך עררייכען.
דו ביזט גאָט, און מיט דיין געטליכקייט דו שטיצסט,
אַלע שאַפונגען וואָס דו באַזיצסט;
דו בעפעסטיגסט דיינע ברואים אַלערליי,
מיט דער קראַפט פון דיין איין-גאָטהייט, אויפלעבענדיג זיי;
דו ביזט גאָט, און ס'איז קיין אונטערשייד ניטאָ,
צווישען געטליכקייט און איינציגקייט אין ד י ר,
צווישען אורשפּרינגליכקייט דיינער און דיין „איצט",
ווייל ס'איז אַלעס איין געהיימנים — אַלע פיער,
און אויב יעדע טראָגט אַן אַנדערען בעזונדער נאָמען
צו איין-איינציג פּלאַץ זיי אַלע אָבער שטראָמען.
*　　*　　*
דו ביזט קלוג, און ס'איז דיין חכמה פון דעם לעבענס-קוואַל,
און זי קוועלט פון דיר אונאויפהערליך און איבעראַל;
דורך דיין חכמה — אין פערגלייך מיט איהר,
איז איעדער מענש אַן אונוויסענדער נאָר אַנטקעגען דיר;
דו ביזט קלוג און אויך דער ערשטער דאָ פון אַלע ערשטע,
ביזט נאָך פריהער פון דער חכמה דאָ געווען און עקזיסטירט.
און די חכמה האָט זיך גאָר ביי דיר צוערשט ערצוויגען,
איידער זי האָט זיך אַלס חכמה דאָ דערשפּירט.
דו ביזט קלוג, נור דו האָסט ניט געלער'נט ביי קיינעם,
האָסט דיין חכמה ניט געקויפט ביי יענעם.
דו ביזט קלוג, און האָסט בעשטימט צו מאַכען,
דעם אַרטיקעל „ווילען" — אַ באַשאַפונג פיקס און פאַרטיג,
וועלכער קען אליין שוין שאַפען זאַכען,
אַלס אַ קינסטלער גאָר גרויס-אַרטיג,
און דער מייסטער „ווילען", האָט נאָכהער ארויסגעצויגען
דעם „פאַראַן" פון דעם „ניטאָ", ווי ס'ציהט זיך ליכט פון אויגען,
און ער שעפּט עס פון דעם ליכט-קוואַל אָהן אַן עמער,
זייענדיג אַ קינסטלער-אונטערנעהמער,
אויף איעדען אַרבייטס-פעלד, געביעט און צוויינ,
צו בעשאַפען אַלץ און אַלעס אָהן געצייג,
און דער מייסטער „ווילען", האָט געהאַקט, געקריצט, געלייטערט,
צוגערופען דעם „ניטאָ", צושפּאַלטען איהם, דערווייטערט,
שפּעטער דעם „פאַראַן" אַריינגערוקט אין מיטען,
(דער דאָ-זיין האָט דעם ניכטס בעריטען!)
ער האָט אויסגעשפּרייט נאָכהער די וועלט און דאָן,
פאַרבערייטעט, אויסגעמאָסטען אַלע הימלען אויף'ן שפּאַן,
דעם געצעלט פון די גלגלים האַלטענדיג אין זיינע הענט,
פון די יריעות פון דער וועלט-בעשאַפונג אויפשטעלענדיג ווענט,
מיט די העקלאַך פון דער מעגליכקייט פערשלייפט זיי און פערבונדען,
און די קראַפט פון דיזען ווילען-מייסטער ווערט פאַרשוואונדען,
תיכף ווי זי גרייכט דעם יוניווערזום'ס אויסוועניגסטען ברעג,
ווייטער — ניט זי ק ע ן געהן, ניט זי מעג!
*　　*　　*
ווער קען אויסדערצעהלען דיינע גבורות און ווי ווייט זיי געהען,
ווען דו האָסט געקענט צוטהיילען אונזער ערד-קוגעל אויף צווייען,
העלפט פון איהם געמאַכט יבשה, העלפט מיט וואַסער איהם בעדעקט,
און גלגלים איבער איהם, איינס אין'ם אַנדערען פערשטעקט:

האסט דעם גלגל וואסער מיט א גלגל ווינד ארומגעדרעהט,
אויף'ן ווינד, א גלגל פייער אויסגעשפרייט,
אויף'ן פייער־גלגל האסטו הימלען אויסגעצויגען,
מיט פלאנעטען, שטערען, ווי מיריאדען אויגען;
מיט א לבנה, אויף צו רעכענען נאך איהר די צייטען, די מאנאטען,
מיט א זון וואס שאפט דא די פערשיעדענע קלימאטען,
און זיי ביידע הערשען און בעאיינפלוסען די וועלט,
אונזער שיקזאל איז דורכאויס אויף זייער טהעטיגקייט געשטעלט,
דען פאסירט וואס, שלעכטעס אדער גוטעס,
נור די זון אדער די לבנה טהוט עס;
און אט דיעזע ביידע ליכטער,
שלאג'ן זיך איינס דאס אנדערע אין די געזיכטער,
זיי פערשווארצען איינס דאס אנדערע דעם פנים,
צייגענדיג דערמיט די געצענדיענער, די נאראנים,
אז א בורא הערשט אויך איבער די פלאנעטען,
און זיי גופא זענען מאכטלאז זיך צו שיצען און צו רעטען;
ס'האט די גרויסע זון קיין מאכט
צו בעשיצען דארט איהר שיין און פראכט,
גאט פערפינסטערט זי, איהר שטאלץ ער האקט ארונטער און צוברעכט,
שיקענדיג אויף איהר די לבנה, איהרע קנעכט'ס א קנעכט.
און אויף דיעזע הימלען, העכער איבער זיי,
ציהען זיך נאך אנדערע גלגלים אלערליי;
גלגל כוכב, און אויף איהם דער גלגל נוגה דרעהט זיך,
העכער קומט דער גלגל חמה, העכער נאך דער מאדים שפרייט זיך,
העכער נאך דער צדק, דאן דער שבתי, דאן דער גלגל המזלות,
צוועלף פערשיעדענע און געטליכע היכלות,
דאן דער צעהנטער גלגל, וואו עס איז דער היכל,
פון דעם אבסאלוטען שכל,
און אט יענעם צעהנטען גלגל האט,
פאר זיין אייגענעם געברויך, געהייליגט גאט;
ס'איז דער העכסטער גלגל איבער אלעס,
איהם צו משיג זיין, איז קיין געדאנק ביכולת;
דארטען איז, אה גאט! דיין אויפהאלט אין געהיים,
דארטען איז דיין טראהן־בעט פון דיין עהרענהאפטער היים,
פון א ריינעם אמת־זילבער איז ער אויסגעגאסען, מאדעלירט,
פון דעם גאלד פון שכל, איז זיין אויסבעט טאפעצירט,
אויף די זיילען פון גערעכטיגקייט זיך האלט זיין אנלעהן און פארענץ,
פון דיין קראפט, זיך ציהט זיין עקזיסטענץ,
און פון דיר, און אויך צוריק צו דיר, ער שטרעבט,
שטענדיג גלוסטענדיג צו דיר — ער לעבט.

* * *

גאט! ווער קען זיך דא דערגרונטעווען צו דיין געדאנק,
ווי דו האסט בעשאפען פון דעם שכינה־שיין און פון איהר בלאנק,
אלע לויטערע נשמות, אלע הויכע זעעלען,
די מלאכים, וועלכע פיהרען־אויס דיינע בעפעהלען,
און וואס אימער האבען זיי אין זינען
דיך נור צו בעדיענען;
מעכטיגע אין קראפט, די העלדען פון דיין מלוכה,
און וואס מיט דער שווערד, דער פלאמיגער, וואס דרעהט זיך אהן מנוחה,
טהוען זיי דיין ארבייט דארט ,
וואו דיין גייסט זיי צווינגט צו געהן, אין יעדען ארט ;
אלע זענען זיי ווי אויסגעשניצט פון פערל,
לעבעדיגע, הויכע וועזענס פון איעדען סארט,
דיענער דיינע, אויסוועניגסטע, אינוועניגסטע.

וואָס די אַלע וועגען דיינע, קענען זיי שוין דאָרט;
פון א פּלאַץ א היילינגען, זיי קומען,
פון דעם ליכט־קוואַל זענען זיי ענטנומען,
און אויף כתות אַלערליי צוטהיילט,
אויף דער פאָהן פון יעדער כתה ווערט דערצעהלט,
אין געקריצטע צייכענס פון א קינסטלערישער פעדער,
ווער פון זיי איז ווער, און וואָס איז פון זיי יעדער;
מאַנכע זענען פּרינצליך־נאָבעל, גראַפען,
מאַנכע — פּראָסטע קאַמער־דיענער, שקלאַפען,
מחנות־וויז זיי אַלע דאָרט זיך ציהען,
לויפען, קומען, פליהען,
מיט א פּינקטליכקייט און אַקוראַטער,
ווייסען ניט פון מיעדיגקייט, פון מאַטער,
און זיי זעהען אַלץ וואָס קען פּאַסירען און געשעהען.
(זעהענדע, וואָס ווערען ניט געזעהען.)
מאַנכע זענען אויסגעהאַקט פון ברענענדיגען פלאַם,
מאַנכע ציהען פון די בלאָזענדיגע ווינטען זייער שטאַם,
מאַנכע זענען א פעראייניגונג פון פייער און פון וואַסער.
(א מלאכים׳טהום א פייערדיגער־נאַסער.)
מאַנכע זענען שרפים, ברענענדיגע שטיקער,
מאַנכע — קליינע פונקען, קוים וואָס ניכר,
מאַנכע זענען הימעל־שפּאַלטענדע און גרויסע בליצען,
מאַנכע — קליינע פייער־שפּריצען;
און די כתות אַלע, יעדע איינע אין איהר צייט,
בוקען זיך צום שעפער, צו דעם גאָט וואָס אויף די הימלען רייט;
מ׳קען דאָרט זעהען אין די העכסטע ספערען פון דער וועלט,
ווי זיי שטעהען אין מיליאָנען־מחנות אויסגעשטעלט,
איינגעטהיילט אין איניגע משמרות, טאָג און נאַכט,
נאָך דער רייהע, זייער אויפטריט ווערט געמאַכט,
אויפצופיהרען פאַר דעם האר פון גבורה, אַבער־ווידער,
א קאָנצערט פון לויב־געזאַנג און לידער;
ציטערענדיג, פלאַטערענדיג קניען זיי און בוקען
און מיט שרעק צום שעפער אַלע קוקען
און זיי זאָגען: „אה, מיר דאַנקען דיר, דו גרויסער גאָט,
וואָס אונז אַלעמען בעשאַפען האָט,
דען מיר אַלע זענען דאָך די ווערק פון דיינע הענט,
מיר אַליין האָב׳ן זיך בעשאַפען ניט געקענט,
דו ביזט אונזער האר, מיר — די שקלאַפען,
דו ביזט שעפער, מיר— די עדות פון דיין שאַפען!

* * *

גאָט! ווער קען דאַ גרייכען צו דיין תכונת אלהים,
ווען דו האָסט נאָך העכער פון דעם גלגל שכל, איבער איהם,
אויפגעשטעלט דיין כסא־כבוד און געמאַכט,
דאָרטען אין דער הויך, דיין וואָהנונג פון בעהעלטעניש און פּראַכט
און וואָס דאָרטען וואָהנט מיט דיר דער סוד,
און מיט איהם, פון אַלעם דער יסוד;
און וואָס ביז אַהין דערגרייכט דער גלגל שכל און בלייבט שטעהן.
ווייטער קען ער שוין ניט געהן,
דען אָט דאָרט,
אין דעם אַלערהעכסטען אָרט,
שטייגסטו שטאָלציג אויף דיין טראָהן פון מאַכט אָהן שיעור,
און ס׳קען קיינער ניט ארויפשטייגען מיט דיר.

* * *

ווער קען נאָכמאַכען דיין ווערק, ווי דו האָסט עס געטהון,

אונטער'ן כסא הכבוד, אונטער'ן טראָהן,
אויפגעשטעלט א פּלאַץ פאַר אַלע זעעלען,
פון די פרומע לייט וואָס דיר געפעלען;
דאָרטען וואָהנען אַלע נשמות ריינע,
וואָס אויף אייביג אין'ם לעבענס-בינטעל איז פערבונדען יעדע איינע,
וואָס זיי קומען אָהין מיעד פון לעבען,
מ'זאָל זיי נייע קרעפטען געבען,
און עס רוהען דאָרטען אַלע די,
לעבענדיג אָהן זאָרג, נאָך זייער מיה,
און זיי פיהלען דאָרט א זיסקייט אָהן א ברעג,
אָהן א צאָהל פון יאָהרען, טעג;
דאָרט בעקומען זיי גאָט'ס גאָבע,
דאָרט איז עס די עולם הבא:
דאָרט זענען פאַראַן געשטעלען אויף צו שטעהן און זעהען,
אַלץ וואָס דאָרטען טהוט געשעהען,
און צו די געשטעלען די נשמות אַלע שטייגען,
אום צו זעהען גאָט און זיך פאַר איהם צו צייגען,
דאָרט צו וואָהנען אין דעם קעניגליכען פּאַלאַץ ביי זיין טיש,
זיך צו וואויל-טהון מיט די שכל-פרוכטען — האָניג-זיס,
קעניגליכע שפּייז צום קוויקען זיך, צום לאַבען,
דאָס איז דאָרט די רוה און ערבשאַפט וואָס זיי האָבען:
הימליש-גוטע, געטליך-שעהנע שטאָף,
אָהן א מאָאס און אָהן א סוף,
טריפען מילך און האָניג, ווער עס נור פערזוכט
— ס'איז גן-עדן-פרוכט!

* * *

ווער קען אויפדעקען, וואָס דו האָסט דאָרט בעהאַלטען,
שאַפענדיג אין הימעל קאַמערען, וואָס זיי ענטהאַלטען,
אוצרות מורא'דיגע שרעק און גבורה-טהאַטען;
אוצרות לעבען פאַר די ריינע און גערעכטע.
אוצרות הילף פאַר זינדיגע וואָס טהוען תשובה;
אוצרות פייער, טייכען שוועבעל פאַר די שלעכטע,
טיעפע גריבער, ווענעם פייער קיינמאָל ווערט פערלאָשען,
וואו די גאָט-דערצערנער זענען איינגעשלאָסען;
אוצרות שטורם-ווינטען און ציקלאָנען אַלערליי,
פראָסט און קעלט, אויך האָגלען, אייז און שנעע
טריקעניש און היץ, אויך שטראָמענדע וואולקאַנען,
רויך און וואָלקענס, פינסטערע טומאַנען,
שווארצע נעבלען, דיקע און געדיכטע,
אַלעס פאַרבערייטעט, פאַרבעריכטע,
פאַר געוויסע צוועקען אין דער צוקינפטיגער צייט,
אַלס א שטראָף פאַר לאַנד און לייט,
אָפטמאָל זענען זיי פאַר ברענגען גוטעס אויך בעצוועקט,
דאַמאַלס ליגען זיי געהייליגט, ערגעץ-וואו פערשטעקט.

* * *

ווער קען אויסמעסטען דיין שטאַרקייט, מעכטיגקייט,
צו בעשאַפען פון דיין כבוד'ס שיין און פרעכטיגקייט,
אַזא שעהנקייט
פון א ריינקייט,
אויסגעשניטען פון דער שטאַרקייט פון דעם שעפער,
אויסגעגראָבען פון א הייהל-פערטיעפונג אין איהם גופא.
און א נאָמען האָסטו איהר געגעבען, „נשמה".
זי באַשאַנקען מיט א חכמה-גייסט פון הויכער שטופע;
פון די פלאַמען פון דעם שכל-פייער האָסטו זי געמאַכט,

און דעם שכל'ס נשמה ברענט אין איהר ווי פייער,
האסט אין'ם גוף פון מענשען זי אריינגעשיקט
איהם צו דיענען און צו זיין פאר איהם א היטער א געטרייער;
א שטיק פייער זאל זי זיין אין איהם און דאך ניט קענען
איהם פערברענען,
ווייל דער גוף אליין איז אויך פון נשמה-פייער אויסגעשמיעדט,
דורך א פלאם, האט זיך זיין „יש" פון „גארניט" אויסגעבריהט,
דען א געטליך פייער האט בעריהרט איהם
און פארמירט איהם.

* * *

ווער קען גרייכען צו דיין קלוגשאפט, ווי דו האסט געגעבען
צו דער זעעל א קראפט פון ויסענשאפט אין'ם לעבען
און פערשטעקט אין איהר פיעל ויסען, גרויס אינטעליגענץ,
אלס איהר פונדאמענט פון עקזיסטענץ,
און דעריבער קען זי קיינמאל זיין פערניכטעט און פערלענדט,
ווייל ס'איז ניט פערניכטבאר אויך איהר פונדאמענט,
און אט דאס איז טאקי גראד,
גאר איהר אינהאלט און איהר גאנצער סוד.
די נשמה,
זייענדיג א קלוגע, א חכמה, (כאכאמע.)
שטארבט ניט ווי דער קערפער, טוידט איז ניט איהר סוף,
נור פאר זינד בעקומט זי עטוואס ערגערס נאך, אלס שטראף.
און א ריינע זעעלע וועט אין'ם הימעל זיין בעליעבט,
זי פערשטעהט עס נאך ביים לעבען, פיהלט זיך ניט בעטריעבט,
און זי לאכט,
ווענען טאג פון שטארבען, ווען זי גיט א טראכט;
אבער אויב א זעעלע ווערט דא טמא, שמוצט זיך אויס,
טרייבט מען זי פון הימעל צארנדיג ארויס,
און זי מוז דאן וואגלען נע ונד זיין,
מיט א שטראם פוןליידען זאט זיין,
און ווי לאנג זי בלייבט פעראומרייניגט, איז זי פערשטויסען,
א בעטריעבטע און אן עלענדע אין דרויסען;
טאהר ניט אנריהרען קיין היילינקייט, זי טאהר אויך ניט אריין,
אין דעם מקדש, וואו זי גלוסט צו זיין,
און זי בלייבט פערטריבען און פערטרויערט,
ביז איהר צייט פון ריינינגונג געדויערט.

* * *

ווער קען דיר, פאר דיינע טובות דא, בעצאהלען,
פאר דער נשמה צו בעלעבען אונזער גוף און איהם ערהאלען.
צו בעווייזען און צו לערנען אונז דעם גוטען וועג, די זיטען,
ווי פון אומגליק זיך צו רעטען און צו היטען.
האסט דעם מענשען אויסגעשניטען פון דער ערד און מיט דיין בלאז,
איהם אריינגעזעצט א נשמה דורך זיין נאז,
צוגעטהיילט איהם דאן א גייסט, א קראפט אזא געהיימע,
וואס דורך דעם, ער אונטערשיידעט זיך פון דער בהמה,
און דורך דעם קען ער דערגרייכען
צו א שטאנד א זעהר-הויכען;
האסט איהם איינגעשלאסען אין דיין וועלט,
און אליין פון דרויסען, פון דערווייטענס, זיך געשטעלט,
קאנטראלירסט איהם און בעצייכענסט זיינע טהאטען,
זעהסט איהם און דו ווייסט פון זיינע ווערק די רעזולטאטען,
אבער דיך, ער זעהט ניט, ווייסט ניט אז ער לעבט פון דיינע הענט,
האסט איהם צוגעדעקט פון אלע זייטען און פערבלענדט...

* * *

ווער קען די געהיימניסע פון דיינע ווערק דערגעהן,
ווי דו מאכסט, דער גוף זאל זיך בעזארגען גאנץ אליין.
און דו האסט געגעבען איהם צוויי אויגען
וואס צו זעהען דיינע וואונדער־ווערק, זיי טויגען;
האסט געגעבען איהם צוויי אויערען צום הערען,
ווי מען טהוט דיין פורכטבארקייט ערקלעהרען;
א געדאנק וואס כאפט דעם שפיץ, די ברעגען,
פון די געטליך־סודות'דיגע וועגען,
און א מויל, וואס קען דערצעהלען דא דיין לויב און רוהם,
און א צונג, וואס קען דיין גבורה פראקלאמירען אומעטום,
אט ווי איך אצונדערט, איך, דיין קנעכט,
איך, דיין דיענסט'ס א זוהן, וואס ד'נעהם מיר איצט דאס רעכט,
צו דערצעהלען אין מיין ארימער און קורצער שפראך,
עטוואס פון דיין גרויסקייט, קוים א ברעקעל זאך;
אלעס וואס איך זאג דא, זענען דאך נור שפיצען,
פון דעם אינהאלט וואס די וועגען דיינע דא בעזיצען,
און ווי מעכטיג בלויז דער אנפאנג איז פון זיי,
ווען דערמאהנט אין בלויז איין ווארט אדער אין צוויי!
ווער עס האט דאס נור בעגריפען און געפונען,
האט דאס לעבען אייביגע פאר זיך געוואונען,
און דורך זיי, קען יעדער צוהערער דיך גלייך דערקענען,
ווען ער קען אויך צו דעם פנים פון דיין פראכט ניט נעהנען,
און ווען ער האט פון דיין גבורה ניט געהערט,
ווי זאל ער דיך קענען, צו דיין גאטהייט זיין בעקעהרט?
ווי זאל אין זיין הארץ אריין,
דער בעגריף פון אמת, פון דיין „זיין"?
ווי זאל ער אין זיין געדאנק געפינען,
ריכטיגע כוונות דיך צו דיענען?
אט דערפאר האב איך דיין קנעכט, אין הארץ ביי זיך בעשטימט,
אז דורך מיר זאל גאט דערמאהנט זיין, ווער'ן געריהמט,
אפשר וועט ער צוליעב דעם פערגעסען מאכען מיינע זינד,
דען מיט וואס קען איך, זיין קנעכט, זיין קינד,
זיך געפעליג מאכען ביי דעם הארר,
אויב ניט צוליעב דעם און ניט דערפאר?

* * *

מיין גאט! איך שעהם מיך און איך פיהל מיך דא בעליידיגט,
ווי קען איך פאר דיר שטעהען און זיין פערטהיידיגט?
איך וויים, אז ווי דו ביזט דא ריעזיג־גרויס אין אלעס,
אזוי איז שפל'דיג מיין „איך" און גרויס מיין דלות,
און ווי ס'איז שטארק דיין מאכט און קראפט,
אזוי איז מיינע שוואך, פערשלאפט,
און ווי דו ביזט בשלימות אימער, אומעטום,
אזוי בין איך חסרון'דיג, א פאלשטענדיגער מום,
דען דו ביזט איינער, א לעבענדיגער,
א גבור א בעשטענדיגער,
אן אייביגער, וואס גאר די גדולה, גאר די חכמה, האט,
דו ביזט דאך גאט!
און איך בין א שטיק לייהם, א ווארים,
א שטיקעל בלאטע פון דער ערד, געמיין און ארים,
א כלי פול מיט שאנד,
א שטומער שטיין פון אויף'ן לאנד;
א שאטען וואס פערשווינדעט כהרף עין, אין א בליק,
א ווינד וואס געהט אוועק און קומט ניט מעהר צוריק,
און איך בין פול מיט גיפט און רציחה ווי א שפין,

מיין הארץ פערקרימט איז און פערשטאפט אהן זין:
מיין צארן גרוים איז אלע מאל,
איך טראכט פון אומרעכט און פון פאלשקייטען אהן צאהל,
א גרויסהאלטער, אן אויפגערעגטער מיט א שמוציג מויל
וואס פליהט אויף קרומע וועגען, און עס איז א גרויל,
א טראכט צו טהון, וואס בין איך? וואס איז דא מיין לעבען?
און וואס בעטרעפט מיין גבורה, מיינע צדקות און מיין שטרעבען,
ד'בין ניקס און גארנישט לעבעדיגערהייד,
בפרט נאך שפעטער נאך מיין טוידט,
און אך! מישטיינס געזאגט, פון וואנען איך בין דא געקומען.
און וואו, צו וועלכען פלאץ איך ווער צום סוף אוועקגענומען!
אצונד, איך קום צו דיר גאר אונגעזעצליך,
מיין עזות, מיינע אומריינע געדאנקען, זענען דאך פערלעצליך,
דערצו מיין יצר הרע און זיין דיענען פאלשע געטער,
מיין תאוה, וועלכע שטארקט זיך, מיין פעררעטהער,
מיין זעעל וואס איז נאך ניט געריינינגט,
מיין הארץ וואס איז מיט טומאה דא פעראייניגט:
איך בין דאך שוין פערלארען און פערשניטען,
מיין גוף, געפלאגט פון זינד, איז פול מיט שלעכטע זיטען,
ער מעהרט און מעהרט צו זינדיגען,
וויל קיינמאל גארניט ענדיגען.
מיין גאט! איך וויים, אז מיינע זינד איז שווער צו צעהלען.
מיין שולדיגקייט צו גרוים איז צו דערצעהלען,
נור ד'וויל דערמאהנען זיי, אביסעל פון זיי, סתם,
אבוואהל ס'איז נור א טראפען פון דעם ים;
איך וויל מיך מודה זיין און ביטערע חרטה פיהלען,
פיליכט וועל איך דעם שטורם פון די כוואליעס זינד אביסעל שטילען,
און דו זאלסט דארט אין הימעל הערען
און דיין פערגעבונג מיר ערקלעהרען:
„אשמתי". איך בין שולדיג געגען דיר, מיין בורא,
„בזיתי", ד'בין מבזה דיינע מצוות און דיין תורה,
„געלתי", ד'האב פערשמוצט מיין הארץ און מויל,
„דברתי דופי", מיינע רייד זענען פערדארבען, עקעלהאפט און פויל,
„העויתי", ד'האב פערקרימט אויך אנדערע און זיי פערפיהרט.
„והרשעתי", ד'האב זיי שלעכט געמאכט און רואינירט,
„זדתי", ד'האב געזינדיגט בייזוויליג, ביים פולען ויסען,
„חמסתי", ד'האב גערויבט מיט גוואלד דעם צווייטענס ביסען,
„טפלתי שקר", ד'האב די פאלשקייטען און ליגענס ווידערהאלט,
„יעצתי רע", איך האב גע'עצה'ט שלעכט, ווען ס'האט זיך מיר בעצאהלט.
„כזבתי", איך האב סתם אהן נוץ געזאגט דא ליגען,
„לצתי", איך האב אפגעשפאט פון יענעם אלס מיין פערגעניגען,
„מרדתי", איך האב אפען געגען הימעל רעוואלטירט,
„נאצתי", איך האב דיך געלעסטערט, קריטיקירט,
„סררתי", ד'האב זיך אפגעקעהרט פון'ם גלייכען וועג,
„עויתי", איך האב זיך פערקרימט, ד'בין וויט אוועק,
„פשעתי", ד'האב געזינדיגט אבער־וויעדער,
„קצתי בתוכחותיך", שטראף־רייד זענען מיר געווען דערווידער,
„רשעתי", ד'בין געווען א רשע, גיפטיג שלעכט,
„שחתי דרכי", ד'האב פערדארבען מיינע וועגען, זיי פערשוועכט,
„תעיתי", ד'האב געבלאנדזשעט, זיך געוואקעלט אהן שום רעכט,
דען ד'האב מיך אפגעקעהרט פון דיינע מצוות זעהר וויט.
בשעת דו ביזט צו מיר גוט־געווען די גאנצע צייט,
נור דו ביזט טאקי געווען אמת'דיג און עהרליך־טריי
און איך א רשע, א הולטיי!

מיין גאָט! עס ברענט דאָס פּנים מיר פאַר שאַנד,
ווען איך דערמאָהן מיך, ווי ד'האָב דיך דערצאָרענט נאָכאַנאַנד.
פאַר אַלעס גוטעס וואָס דו האָסט אויף מיר געבראַכט,
האָב איך מיט שלעכטס צוריקגעצאָהלט, און ניט בעטראַכט,
אַז דו האָסט מיך דאָ ניט געדאַרפט, נאָך מיר דאָ ניט געבענקט,
נור מיך בעשאַפען אַלס נדבה, האָסט דאָס לעבען מיר געשענקט,
און ניט אויס נויט, דורך וועלכען אויסערליכען צוואַנג,
נור דורך דיין ליעבע, לויט דיין אייגענעם פערלאַנג,
און איידער איך בין נאָך געווען דאָ „איך".
האָסטו מיט חסד שוין בעגעגענט מיך.
האָסט מיר אַריינגעבלאָזען אַ נשמה, מיך בעלעבט,
דערמיט, אָבער, האָט זיך דיין אינטערעס אין מיר נאָך ניט ערשעפּט,
ווייל ווען איך בין אַרויס צום אויר פון דער וועלט,
האָסטו אַלס טרייער פאָטער זיך ביי מיר געשטעלט;
האָסט מיך ערצויגען ווי אַ גאָווערנאַנט זיין קינד,
האָסט מיך פערזיכערט מיט מיין מוטער'ס בריסט,
מיט דיינע זיסקייטען האָסטו מיך זאַט געמאַכט
און מיינע קינדער־יאָהרען מיר פערזיסט;
און ווען איך האָב מיך אויף די פיס גענומען שטעלען,
פלעגסטו מיך שטאַרקען, ס'זאָל קיין כח מיר ניט פעהלען,
אויף דיינע אָרימס מיך גענומען און געטראָגען,
מיך צוגעוואָהנט צום לעבען, ד'האָב ערפאַהרונגען ביי דיר געקראָגען;
האָסט קלוגשאַפט און מאָראַל מיט מיר געלערענט,
פון יעדער צרה, יעדען אומגליק, מיך בעפרייעט,
און בשעת אַן אַלגעמיינער קאַטאַסטראָפע,
האָסטו אין שאָטען פון דיין האַנד, בעהאַלטען מיך אין צייט,
און וויפיעל האָסטו ניט דערלאָזט צו מיר פון אומגליקען און זאָרגען,
וואָס זענען גאָר אין גאַנצען דאָ פון מיר פערבאָרגען,
ווייל פריהער פון דער צרה, האָסטו שוין געשיקט מיר די ישועה,
און פריהער פאַר דער מכה — די רפואה,
ניט לאָזענדיג מיר וויסען אויף'ן אָרט
קיין איינציג וואָרט.
און ווען איך היט מיך ניט פון שאָדען, היטסטו מיך אַליין,
ווען ד'פאַל אַריין אין לייבען־גרוב, בעפרייעסטו מיך פון זיי'רע ציינער,
און ווען פיעל קראַנקהייטען בעפאַלען מיך,
קורירסטו זיי מיר אויס גאַנץ גיך,
און ווען דו שיקסט דאָ אַ מלחמה אויף דער ערד,
גערעטעט ווער איך, דורך דיין האַנד, פון שווערד.
און פון אַן עפּידעמיע מאַכסטו מיך אַנטרינען,
אין הונגער־צייטען, האָסטו מיך מיט שפּייז אין זינען,
דו האַלטסט מיך אויס מיט אַלעס גוטען אין די יאָהרען זאַטע,
און ווען ד'דערצערן דיך, דאַן שטראָפסטו מיך דאָ ווי אַ טאַטע,
און רוף איך דיך ווען מיר איז שלעכט, איז דיר מיין נפש טהייער,
דו שיקסט מיך ניט אַוועק מיט נישט, ווערסט תיכף מיין בעפרייער.
נור דו האָסט נאָך פאַר מיר געטהון אַ זאַך, פון אַלעס גרעסער,
פון אַלע דיינע טובות בעסער,
האָסט מיר געגעבען דאָ אַ ריינעם און אַ גאַנצען גלויבען,
אַז דו ביזט אונזער אמת'דיגער גאָט דאָרט אויבען,
און אויך, אַז די נביאים דיינע זאָגען אמת, פּונקט ווי דו,
און דיר צו דאַנקען, אין דעם אַלעמען, איך גלייבען טהו:
דו האָסט מיין שיקזאַל ניט געמאַכט צווישען די יעניגע,
וואָס זענען געגען דיר דאָ ווידערשפּעניגע,
וואָס זיי בעקעמפען דיך און לעסטערען דיין נאָמען,
פערשפּאָטען און בעליידיגען דיין תורה,

אויף דיינע דיענער מאַכן זיי דאָ גייסטיגע פּאַנאָראַמען,
אין דיינע נביאים ליקענען זיי גאָר אָהן מורא;
זיי צייגען זיך אַלס אומשולדיג און פרום,
כאָטש אינוועניג איז אַלעס ביי זיי פאַלש און קרום;
זיי צייגען דאָ א ריינעם נפש, א גערעכטען צוועק,
כאָטש אינוועניג אין זיי, בעהאַלטען איז א שוואַרצער פלעק;
זיי זענען כלים אַנגעפילט מיט שאַנד,
פון אויסוועניג אָרומגעוואַשען דורך א פאַלשער האַנד,
נור אַלץ וואָס אינוועניג אין זיי, אין דער נשמה,
איז שמוציג, אומריין, טמא!...

* * *

איך בין צו קליין פאַר אַלע דיינע חסדים צו דיין קנעכט,
און ד'לויב דיך, גאָטוניו, מיט רעכט,
דען דו האָסט מיר געגעב'ן א הייליגע און ריינע זעעל,
נור וועה! ד'האָב זי מטמא געמאַכט שנעל!
דורך מיינע מעשים, דורך מיין יצר הרע, האָב איך זי פערשמוצט, פערשוועכט,
וואָס קען איך טהון? דער שד בעזיעגט מיך און צוברעכט;
ער טרייבט פונאַנדער מיינע מחנות גוטע זיטען,
וואָס זיי פערטהיידיגען מיך, היטען,
און ס'בלייבט מיר איצט דיין רחמים בלויז, צו קריגען.
דערמיט וועל איך פיליכט דעם יצר הרע שלאָגען און בעזיעגען,
זאָל זיין דיין ווילען, גאָט, דעם יצר הרע דאָ צו בויגען,
און פון מיין זינד, קעהר אָפּ דיין פּנים, דיינע אויגען;
ניט נעהם מיך צו צו זיך ביים העלפט פון מיינע יאָהרען,
ביז איך וועל שפּייז אָביסעל אויף מיין לאַנגער רייזע שפּאָרען,
דען אויב איך זאָל אוועק פון דאַנען, ווי איך בין געקומען,
און נאַקעט אומקעהרען זיך, ווי איך בין אַרויס,
צו וואָס, דאַן, בין איך דאָ געבאָרען,
אַז איך זאָל מאַטערען מיך אַלע יאָהרען,
עס וואָלט דאָך בעסער זיין דורכאויס,
איך זאָל געוועזן פערבלייבען דאָרט,
ניט קומען זינדיגען אויף דיעזען אָרט!
אָה, גאָט! איך בעט דיך, משפט מיך מיט דיין רחמנות,
בענוץ נור ניט דיין כעס, ס'איז פאַר מיר סכנות,
און וואָס, מישטיינס געזאָגט, איז דען דער מענש אין גאַנצען,
דו זאָלסט איהם משפט'ען און שטעלען איהם צום דין?
א מעקענע, פון ווינד געיאָגט! ווי קען מען זי גאָר וועגען?
ווי קען עס איינבויגען די וואָג־שאָהלען אַהער אָדער אַהין?
וואָס טויג דיר, אַלזאָ, אויף א וואָג־שאָהל וועגען ווינד?
וואָס האָט דער מענש ביי דיר א ווערטה, מיט זיינע אַלע זינד?
בפרט, אַז פון זיין ערשטען ביז זיין לעצטען טאָג,
ווערט ער געפּייניגט און געשלאָגען, ס'רוהט אויף איהם דיין פּלאָג;
זיין אָנפאַנג איז א שטיקעל מעקענע געיאָגטע,
זיין סוף איז אויסגעקלאַפּטע שטרוי,
זיין לעבען איז אַן אָפּגעברענטע גראָז,
און גאָט פערפאָלגט איהם נאָך און מאַטערט איהם אַזוי:
אַט ווי נור פון זיין מוטער'ס בויך ער קומט אַרויס,
איז טאָג ווי נאַכט זיין אומגליק גרויס,
און אויב אפילו היינט איז ער דערהויבען, לעבט אָהן זאָרגען,
וועט ער דאָך ווערעמדיג זיין שפּעטער, מאָרגען;
א שטיקעל מעקענע אומוואַרפט איהם, ברעכט איהם,
א דאָרן־צווייגעלע צושטעכט איהם;
און איז ער זאַט, דאַן ווערט ער ווילד און שלעכט,
ז'ער הונגעריג — דאַן זוכט ער ברויט, פערברעכט;

צו יאָגען זיך נאָך רייכקייט,
בעקומט ער אַדלערישע לייכטקייט,
און ער פערגעסט זיך אויפ'ן טוידט,
וואָס הינטער איהם כסדר שטעהט;
און ווערט איהם שלעכט, דאַן רעדט ער פיעל,
טהוט תפלה, בעט זיך אין דער שטיל;
פערשפּרעכט נדרים, גאַנצע גליקען,
נור תיכף ווי עס הערט איהם אויף צו דריקען,
איז באַלד טהוט ער פערשוועכען,
די רייד זיינע און דעם פערשפּרעכען,
און ער בעפעסטיגט זיך אין זיינע מויערען
פערריגעלט טיהר און טהויערען,
פערגעסט זיין יעדען נדר,
כאָטשי דער מלאך המות זיצט ביי איהם אין חדר,
און ווי מען זאָל זיך דאָ ניט היטען,
קומט אָן דער טוידט אין מיטען;
ער רייסט זיך שנעל אַריין, אָט גראַדע,
ווי ס'רייסען זיך די וועלף אַריין אין סטאַדע.
אזוי איז עס! דער מענש קומט אויף דער וועלט
און ווייסט ניט צוליעב וואָס,
ער פרעהט זיך אָפט און קוועלט,
און פרעגט איהם, ווייסט ער ניט מיט וואָס;
ער לעבט דאָ א געוויסע צייט,
און ווייסט ניט וויפיעל נאָך, ווי ווייט,
ווען ער איז יונג, דאַן איז ער ווילד, צולאָזען,
און ווען גאָטס גייסט, פאַנגט אָן אין איהם צו בלאָזען,
פערנעהמט ער זיך צו זאַמלען רייכטהום און פערמעגען,
און פאָהרט אוועק אויף וייטע וועגען,
אויף שיפען און אויף פלאַטען,
ער ריזיקירט זיין לעבען צווישען ווילדע האָטענטאָטען,
צווישען לייבען, בייזע חיות,
ער מיינט, דאָס אַלץ כדאי איז,
וויל גרויס איז דאָך זיין גלאַנץ און פּראַכט,
און ווען זיין מיה האָט איהם שוין גליק געבראַכט,
איז פּלוצלונג קומען רויבער, וואַגאַבונדען,
אָן אויגען-בליק — און זיין פערמעגען איז פערשוואונדען!
און דאָס קען איהם פּאַסירען יעדען טאָג,
וויל אימער איז ער אויסגעזעצט צו צרות, פּלאָג,
זיי געהען און זיי קומען יעדע שטונדע,
זיי בייטען זיך סעקונדע נאָך סעקונדע,
און כ'געהט קיין טאָג דאָ ניט אַוועק,
אָהן אומגליק, שרעק;
ניטאָ קיין רוהיגע בערוהטע רגע,
אָהן אירגענד וועלכער פגע.
אַמאָל פאַסירט גאָר, עס ברעכט אויס מלחמה,
פעריאָגט איהם דאַן די שווערד אין דער אדמה,
צי גאָר א פייל פון בויגען,
וואָס איז צו איהם פערביי-פליהענד דערפלויגען;
אַמאָל ווערט ער אַרומגערינגעלט סתם פון צרות,
וואָס זיי פערפלייצען איהם, פערטרייבען איהם צום בית הקברות;
אַמאָל פאַסירט, ער ווערט פון קראַנקהייטען בעפאַלען,
און ער פערצווייפעלט, ווערט אויף זיך אַליין א לאַסט,
ער שפּירט דאַן אין זיין ביסעל לעבענס-האָניג, גיפט,
זיין שמערץ איז גרויס, זיין לעבען ווערט פון איהם פערהאַסט,

און ס'ווערט שוין אויך זיין שכל ארים, בלאס,
פאר גאסען־קינדער ווערט ער דאן א שפאס,
קונדסים נעהמען איהם דערגעהן די יאהרען.
און אויך פאר זיינע קינדער איז ער איבעריג געווארען,
בעקאנטע קעהרען זיך שוין פון איהם אפ,
(זיי וויל'ן איהם מעהר ניט שענקען זייער שאקעל מיט'ן קאפ,)
דאן קומט זיין צייט, ער געהט,
פון זיינע הויף'ן, צו דעם הויף פון טוידט.
פון זיינע קאמערען
צו מלאך־המות־קלאמערען,
און ער טהוט אויס זיין זיידענע קאפאטע,
בעקליידעט זיך מיט ווערים און מיט בלאטע.
ער קעהרט זיך אום צו זיין יסוד, פון וואס ער איז געבויעט.
צום דר'ערד, פון וואנען ער איז אויסגעהויט.
און דיעזער מענש, צי קען ער דען געפינען,
א צייט פאר תשובה, גאט צו דיענען,
א צייט פאר וואשען זיך, פאר פוץ,
פאר רייניגען די ווילדקייט און איהר שמוץ:
דער טאג איז קורץ, די ארבייט פיעל,
די מאהנער איילען צו ערדייכען זייער ציעל,
די צייט, זי לאכט איהם אויס, מאכט שפאס,
דער בעל הבית איהם דריקט גאנץ־ראש,
דעריבער, גאט! געדענק די אלע שוועריגקייטען, ליידען,
וואס קיין שום מענש קען זיי ניט מיידען,
און אויב איך האב געטהון, געהאנדעלט שלעכט,
זיי גוט צו מיר, גערעכט,
ניט צאהל דא מאס פאר מאס,
צום מענש, וואס זינדיגט אהן א מאס,
און וואס דאס אלעס איז איהם גוט בעוואוסט,
און וואס דעריבער שטארבט ער'נעבאך גאר אהן לוסט!
* * *
מיין גאט! אז די עבירות מיינע זענען צופיעל שווער,
אויב דו וועסט זאגען,
דאן וואס איז מיט דיין וועלט־נאמען, „דער גרויסער גאט"?
ווי קענסטו גרוים זיין, ווען דו קענסט מיין ביסעל זינד ניט טראגען?
איז קענסטו דאך געוויס, נור מ'מוז אויף רחמים האפען.
נו האף איך טאקי! ווייל נור דו קענסט מוחל זיין, ניט שטראפען!
און אויב דו זאלסט זאגאר מיך וועלען טוידטען,
איז אויך מיין האפנונג נור אויף דיר,
און אויב זאלסט זוכען מיך און מיינע זינד,
וועל איך פון דיר אנטלויפען, וויעדער טאקי נור צו דיר,
און פון דיין כעס וועל איך מיך בעהאלטען אין דיין שאטען.
ד'וועל אנהאלטען די ברעגען פון דיין רחמים־מאנטעל,
ביז דיין דערבארמונג אויסווירקען, וועט מיר גערעטען:
און איך וועל דיך ניט אפלאזען, ניט געבען דיר קיין מנוחה,
ביז וואנען דו וועסט מיר ניט שענקען דא דיין ברכה!
געדענק, אז דו האסט מיך געמאכט ווי לייהם אין דיינע הענט,
און אין די צרות אלערליי, געפרואווט מיך און געברענט,
טא שטראף מיך ניט, לויט מיינע מעשים האבען מיך פערראטהען,
ניט מאך מיך אויפעסען די פרוכט פון מיינע טהאטען:
דערלענגער מיר דיין צארן, ניט דערנעהנטער מיר מיין טוידט,
ביז איך וועל שפייז אויף מיין צוריקרייזע שוין האבען גרייט:
ניט צווינג מיך אפגעשיקט צו ווערען פון דער וועלט אויף גיך,
כל זמן איך טראג נאך פעק מיט שולדען דא אויף זיך.

און ווען דו נעהמסט מיינע עבירות אויף'ן וואָג,
דאַן לעג שוין אויף דער צווייטער שאָהל מיין אומגליק, פּלאָג,
און ווען דו נעהמסט דערמאָהנען מיינע רשעות און פערראַטה,
דערמאָהן דאַן אויך מיין אָרימקייט און ווער מיין אַדוואָקאַט,
שטעל איינע געגען איינע,
פערפעהל ניט קיינע!
און ניט פאַרגעס, מיין גאָט, זייט וועלכער לאַנגער צייט,
דו האָסט מיך אין דער פרעמד פערוואָרפען, אַזוי ווייט,
דו האַלטסט מיך אין א גלות, פון מיין היים דערווייטערט,
און וואו איך ווער פון מיינע רשעות פייערדיג געלייטערט:
איך ווייס, דו פּרואווסט מיך פאַר מיין טובה,
דו פּייניגסט מיך צוליעב אמונה־צוועקען.
און כדי מיר גוטעס טהון צום ענדע,
האָסטו געשטעלט מיך צו דער פּראָבע פון די גלות־שרעקען.
דעריבער זאָל זיך, גאָטוניו, דיין מיטלייד דאָ צוברומען,
און לאָז ניט אויס אויף מיר דיין גאַנצען צאָרן,
בעשטראָף מיך ניט, לויט ס'וואָלט מיר על פּי דין באמת קומען,
און זאָג צום משחית, ער זאָל שטראָפען מעהר ניט טאָהרען,
דען וואָס איז דאָ מיט מיר אַזוי דער יחוס און די מעלה,
אַז ריין צו זיין פון זינד, זאָלסטו פון מיר פערלאַנגען,
און היטען און שפּיאָנירען מיך פון אַלע זייטען,
און ווי א בופעל־אָקס מיך פאַנגען;
די מעהרסטע יאָהרען מיינע זענען דאָך אוועק, געוואָרען תל,
די איבעריגע ווער'ן אין זינד פערפוילט, זיי לויפען שנעל,
און אויב איך בין דערווייל נאָך דאָ,
איז מאָרגען קוקסטו זיך אַרום — ד'בין שוין ניטאָ!
צו וואָס־זשע זאָל איך יונגערהייד נאָך, שטאַרבען?
צו וואָס זאָל מיך דיין פייער אויפפרעסען, פערדאַרבען?
האָב איינזעהען מיט מיינע לעצטע ביסעל טעג,
ניט יאָג זיי, די אַנטרונענע, דעם לעצטען שטיקעל וועג!
און דאָס וואָס מיר איז נאָך פון'ם האַגעל מהומות דאָ פערבליבען,
זאָל דורך די היישעריקען; מיינע זינד, ניט ווער'ן צוריבען,
דען מערק,
אַז איך בין פון דיין אייגען האַנד דאָס ווערק,
טאָ וואָס פאַר א הנאה וועסטו האָבען,
ווען איך וועל עטוואָס פריהער זיין בעגראָבען
און ווען דיין פּראַצע וועט פערשלונגען זיין אין די געדערים
פון מיאוסע און עקעלהאַפטע ווערים?
זאָל זיין דיין ווילען, גאָט, צו שענקען מיר רחמנות,
און העלפען מיר בתשובה שלמה אומקעהר'ן זיך צו דיר,
צו מיין געבעט לעג צו דיין אויער
און מיט דיין תורה זאָלסטו עפענען מיין הארץ אין מיר;
פערפלאַנץ אין מיין געדאַנק דיין מורא,
בעשטימ פאַר מיר א גוטע גזירה,
און זיי מבטל שלעכטע, מאַך מיך לויז,
פון אַלדאָס בייז:
ניט ברענג מיך מעהר צו א נסיון,
ניט ברענג מיך מעהר צו קיין בזיון,
פון יעדער פּגע רע זאָלסטו מיך רעטען היינט און מאָרגען,
און ביז דאָס שלעכטע געהט אַוועק, זאָלסטו אין שאָטען מיך פערבאָרגען,
און זיי מיט מיין געדאַנק און צונג — מיט ביידען,
איך זאָל ניט זינדיגען ביים טראַכטען אָדער ריידען,
דערמאָהן מיך ווען דו וועסט בעווילינגען דיין פאָלק,
און ווען די גאולה וועט געשעהען.

איך אויך זאָל פיהלען נחת צווישען דיינע אויסדערוועהלטע
און זוכה זיין דיין הייליגען פּלאַץ צו זעהען,
וואָס איצטער איז ער חרוב, וויסט,
ד'זאָל זוכה זיין צו ליעבען זיינע שטיינער און זיין מיסט,
די בערגלאַך ערד פון די צושטערטע פעסטונגען,
זאָלסט אויפבויען זיינע פערוויסטונגען!

* * *

מיין גאָט! איך וויים, אַז ווער עס וויל דו זאָלסט איהם רעטען,
מוז פריהער האָבען מעשים טובים, וועלכע זאָלען פאר איהם בעטען,
צי האָבענדיג אין לעבען,
פיעל צדקה דאָ געגעבען,
נור איך פערמאָג ניט דיעזע אַלע זאכען,
וואָס זאָל'ן מיך ווירדיג מאַכען,
איך האָב קיין צדקות, יושר, אָדער חסידות,
ד'בעזיץ קיין איינע פון די אַלע גוטע מידות,
איך בין אָהן תשובה, אָהן עבודה, איך האָב ניט געטהון מיין פליכט,
און דאַך, פערבאָרג פון מיר ניט דיין געזיכט;
דו זאָלסט מיך פון דיין אָנוועזענהייט ניט פערוואַרפען,
און ווען דו וועסט מיך פון דער וועלט אַוועקנעהמען בעדאַרפען,
זאָלסטו אויף יענער וועלט מיך ברענגען און מיין כבוד ניט פערלעצען,
מיט אַלע פרומע לייט, זאָלסטו מיך דאָרט בעזעצען,
און צווישען די וואָס האָבען עולם-הבא-טהיילען,
זאָלסטו מיך צעהלען,
און איך זאָל זוכה זיין דיין ליכטיג פּנים דאָרט צו זעהען,
און אויפשטעהן תחית המתים, ווען דאָס וועט געשעהען,
דו זאָלסט מיך פון דער טיעפער ערד אַרויפברענגען דאָ וויעדער,
און איך וועל דאַנקען דיר דערפאַר און זינגען ליעדער,
ד'וועל זאָגען: גרוים איז גאָט, ווער ס'וויסט,
ער צאָרנט. האט חרטה און ער טרייסט!
און איצט בעדאַנק איך דיר פאר דיינע טובות ביז אַהער,
און וואָס דו וועסט נאָך ביז מיין טוידט, מיר טהון פיעל מעהר,
און אויך פאַר דעם, וואָס דו, מיין גאָט, איין-איינציגער,
וועסט מיך בעפעסטיגען אין יראה,
און העלפען מיר צו אָנהאַלטען זיך אָן דיין תורה שטאַרק,
איך זאָל אין איהר ניט זעהען קיין שום סתירה.
און פאַר דעם אַלעמען, בין איך פערפליכטעט דיך צו לויבען,
צו דאַנקען, ריהמען דיך, בעשעהנען און דערהויבען,
דיך בענשען, הייליגען, דיין אחדות אַגיטירען,
דיין גרויסען, שטאַרקען, מורא'דיגען נאָמען פּראָקלאַמירען.
אין'ם מויל פון די גערעכטע מענשען,
דיין נאָמען הערט מען בענשען;
און אין דער שפּראַך פון פרומע לייט,
דיין נאָמען איז פערהייליגט יעדע צייט,
און צווישען הייליגע ווערסטו געריהמט,
אין גרופּעס פון מלאכים — אַלס ערהאָבענסטער בעשטימט,
דען אין דער געטליכקייט ביזטו נור איינער,
און דיינע טהאַטען קען ניט נאָכטהון קיינער;
אין הימעל צווישען די גלגלים, אויבען,
ווערסטו פון אַלעמען דערהויבען,
און אונטען אויף דער ערד ווערסטו, מיט שרעק און מורא,
דערקלעהרט אַלס איינציגער און גרויסער בורא,
אין הימעל איינציג איז דער גאָט,
אויף דר'ערד, איין איינציג פאָלק ער האָט!...
(יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. ד' צורי וגואלי.)

שוין ערשינען:

תורה און רעליגיאָן

פאראן אַ גאט אויף דער וועלט!

עס ווערען פאַרפערטיגט צום דרוק און וועלען קירצליך ערשיינען די פאָלגענדע העפטען:

אדם העליון

שכר ועונש

דער איד

משיח׳ם צייטען